

Kartlegging av støtteapparatets veiledning av foreldre om døve barns språkutvikling og tilgang til tegnspråk

Utarbeidet for Kultur- og likestillingsdepartementet

Om Oslo Economics

Oslo Economics utreder problemstillinger og gir råd til myndigheter, organisasjoner og bedrifter. Vi forstår problemstillingene som oppstår i skjæringspunktet mellom marked og politikk.

Vi er et samfunnsfaglig analyse- og rådgivningsmiljø med erfarne konsulenter med bakgrunn fra offentlig forvaltning og ulike forsknings- og analysemiljøer. Oslo Economics har i dag rundt 70 medarbeidere, hvorav mer enn 15 med doktorgrad. Vi tilbyr innsikt basert på fagkompetanse, sektorerfaring og et nettverk av samarbeidspartnere.

Anna-Lena Nilsson

Anna-Lena Nilsson (PhD) er professor i tegnspråk og tolking ved Institutt for språk og litteratur ved NTNU. Hun har en doktorgrad i tegnspråk fra Institutionen för lingvistik ved Stockholms universitet, og er godkjent tegnspråktolk. Professor Nilsson har mer enn 40 års erfaring med arbeid i og med «døvemiljøet». Hun har jobbet som tegnspråktolk siden 1981, utdannet tegnspråktolker siden 1995, og har deltatt i et antall internasjonale prosjekter på døveområdet. Hun har også bidratt med sin kompetanse i samarbeid med blant annet the European Forum of Sign Language Interpreters (EFSLI) og the World Association of Sign Language Interpreters (WASLI), og har et stort internasjonalt nettverk.

Kartlegging av støtteapparatets veiledning av foreldre om døve barns språkutvikling og tilgang til tegnspråk/Rapportnummer 2022_107

© Oslo Economics, 30. november 2022

Kontaktperson:

Magne Krogstad Asphjell / Partner

mka@osloeconomics.no, Tel. 938 03 677

Foto/illustrasjon: iStock.com/ PeopleImages

Innhold

Sammendrag og konklusjoner	4
1. Oppdrag og metode	7
1.1 Bakgrunn	7
1.2 Mandat	8
1.3 Metode	9
1.4 Rapportens struktur	11
2. Organisering av tegnspråkopplæringstilbudet	12
2.1 Sentrale aktører i hørselsomsorgen og tegnspråkopplæringstilbudet	12
2.2 Vanlige forløp for å avdekke hørselstap	13
3. Helse- og opplæringssektorens arbeid med informasjon, veiledning og råd om tegnspråk	16
3.1 Helsesektorens arbeid med å gi informasjon, veiledning og råd til foresatte	16
3.2 Opplæringssektorens arbeid med å gi informasjon, veiledning og råd til foresatte	17
3.3 Støtteapparatets kjennskap til veiledere og eksplisitte føringer	21
3.4 Bruk av oppdatert kunnskap i arbeidet	21
4. Foresattes opplevelse av informasjon, veiledning og råd om tegnspråk fra helse- og opplæringssektoren	22
4.1 Foresattes kontakt med helse- og opplæringssektoren	22
4.2 Flertallet av foresatte har ikke fått en konkret anbefaling fra støtteapparatet	26
4.3 Flere foresatte etterlyser tydeligere råd og veiledning fra støtteapparatet	28
4.4 Andre behov hos barn og foresatte	30
5. Avgjørende faktorer for foresattes valg av språkopplæring	31
5.1 Hva som til slutt blir avgjørende for om valg av språk og språkopplæring varierer	31
5.2 Råd og veiledning, særlig knyttet til utredning, operasjon, tilpasning av cochleaimplantat (CI), kan for noen påvirke eller utsette språkvalg	33
5.3 Ikke alle blir informert om, og satt i kontakt med, relevante deler av støtteapparatet	35
5.4 Sent avdekket hørselstap kan ha konsekvenser for tegnspråkutvikling	36
6. Det tegnspråklige tilbudet i barnehage og i skole	37
6.1 Det faglige tilbudet i barnehage og skole	37
6.2 Det sosiale tilbudet i barnehage og skole	39
7. Referanser	41

Sammendrag og konklusjoner

Oslo Economics har på vegne av Kultur- og likestillingsdepartementet kartlagt støtteapparatets veiledning av foreldre om språkutvikling og tilgang til tegnspråk for døve barn og barn med nedsatt hørsel. Kartleggingen skal sette søkelys på oppfølging innen helse- og omsorgssektoren, veiledningen støtteapparatet gir, samt hvordan foreldre opplever denne veiledningen.

Vi finner at opplæringssektoren i større grad enn helsesektoren aktivt veileder og rådgir foresatte vedrørende språk og språkvalg. Videre finner vi at mange foresatte har opplevd veiledningen fra støtteapparatet som mangelfull, og flere ønsker seg også tydeligere råd og veiledning fra ulike aktører i støtteapparatet. Hva som til slutt blir avgjørende for foresattes valg av språk og språkopplæring varierer på tvers av informantene og respondentene. For mange av de foresatte som ikke har valgt å gi barnet opplæring i tegnspråk virker manglende tilgang til et tegnspråkmiljø eller manglende/dårlig kvalitet på eksisterende tegnspråktilbud å være avgjørende. Manglende tilgang på informasjon, råd og veiledning kan også for mange ha konsekvenser for språkvalg, i tillegg til råd og veiledning knyttet til utredning, operasjon, tilpasning av cochleaimplantat (CI)¹.

Oppdrag og metode

I august 2021 utnevnte Regjeringen Solberg et offentlig utvalg som skal utrede situasjonen for norsk tegnspråk (Tegnspråkutvalget, 2021). Utvalget skal, med utgangspunkt i formålet med språkloven, se nærmere på og foreslå hvordan tilgangen til tegnspråk kan økes i relevante sektorer. Utvalget skal blant annet gjennomgå lovverk, ordninger og tiltak som omfatter norsk tegnspråk, samt innhente ny kunnskap om hva som er hovedutfordringene når det gjelder tilgang til norsk tegnspråk og foreslå relevante tiltak og ordninger som kan styrke tilgangen til tegnspråk (Tegnspråkutvalget, u.d.).

Som en del av kunnskapsinnhenting til utvalget, ønsker Kultur- og likestillingsdepartementet å kartlegge hvordan foresatte til døve og hørselshemmede barn opplever å bli møtt av sentrale aktører i helse- og opplæringssektoren, både på kommunalt og statlig nivå. Kartleggingen skal undersøke aktørenes holdninger til tegnspråk, hvilke føringer aktørene arbeider etter, hva som ligger i dem, hvordan de praktiseres og rollefordelingen mellom aktørene i oppfølgingen av døve og hørselshemmede barn.

For å få innsikt i støtteapparatets veiledning av foreldre om språkutvikling og tilgang til tegnspråk har vi i oppdraget kombinert ulike metoder, herunder dybdeintervjuer med foresatte og ansatte i helse- og opplæringssektoren, en spørreundersøkelse sendt ut til foresatte, i tillegg til analyse og gjennomgang av relevante dokumenter og rapporter.

Foresatte mottar primært råd og veiledning fra aktører i opplæringssektoren

Vår kartlegging tyder på at aktører i helsesektoren i all hovedsak ser det som sin rolle å sette foresatte i kontakt med aktører som besitter tilstrekkelig fagkunnskap til å gi informasjon om og opplæring i tegnspråk. Hvis foresatte etterspør informasjon eller veiledning, er det ikke slik at aktørene ikke bistår foresatte med dette. Den generelle innstillingen virker å være at det er ikke nødvendigvis innenfor helsesektorens mandat å gi konkrete råd om språkopplæring, men at foresatte skal få å tilstrekkelig informasjon om ulike valgmuligheter, rettigheter, samt hva som finnes tilgjengelig av kurs, til at foresatte skal kunne ta informerte valg. Foresatte oppgir også at de i liten grad opplever å få informasjon eller veiledning om tegnspråk fra aktører i helsesektoren. Informasjon og veiledning fra sentrale aktører, som høresentral og Rikshospitalet, har ifølge foresatte i størst grad handlet om høretekniske hjelpemidler og hvordan disse kan utnyttes best mulig. Enkelte informanter oppgir at de har opplevd at aktører i helsesektoren, enten direkte eller indirekte fraråder tegnspråkopplæring parallelt med for eksempel CI og taletrening. Andre oppgir at de opplever at aktører i helsesektoren som regel utelukkende fokuserer på lyd.

¹ CI er et elektronisk hjelpemiddel for de som ikke kan nyttiggjøre seg av konvensjonelle høreapparater. Gjennom elektrisk stimulering av hørselsnerven gjør hjelpemiddelet det mulig for døve og sterkt hørselshemmede å oppfatte lyd og tale.

Vi finner at opplæringssektoren i større grad enn helsesektoren aktivt veileder og rådgir foresatte vedrørende språk og språkvalg. Et flertall av informantene oppgir å ha fått informasjon og veiledning fra opplæringssektoren, sammenlignet med helsesektoren. Statped fremstår som en viktig aktør, og mange foresatte oppgir å være svært fornøyde med den informasjonen og veiledningen de har fått. Statpeds strakstilbud, eller tilsvarende tilbud, fremstår som viktig for å sikre at informasjon om tegnspråk når ut til alle relevante foresatte. I enkelte tilfeller er det imidlertid PP-tjenesten som tar mye av ansvaret for å gi informasjon og veiledning, samt sette foresatte i kontakt med Statped. Flere oppgir imidlertid at tjenesten oppleves å ha liten kompetanse, både på hørsel generelt og tegnspråk spesielt. Manglende kompetanse i PP-tjenesten, i enkelte kommuner, kan føre til at ikke alle foresatte får tilstrekkelig informasjon om tegnspråk og språkopplæring.

Barnehager og skoler med et tilrettelagt tilbud møter gjerne foresatte som allerede har tatt et valg angående språkopplæring. Flere av aktørene vi har snakket med påpeker også at råd og veiledning tilknyttet språkvalg ikke nødvendigvis faller innunder deres oppdrag, og at de som regel aldri gir konkrete råd knyttet til språkvalg og språkutvikling.

Hva som til slutt blir avgjørende for foresattes valg av språk og språkopplæring varierer på tvers av informantene og respondentene. Avgjørende faktorer for mange av de foresatte som ikke har valgt å gi barnet opplæring i tegnspråk virker å være manglende tilgang til et tegnspråkmiljø eller manglende/dårlig kvalitet på eksisterende tegnspråktilbud. Videre er det mange respondenter som oppgir at tegnspråk aldri har vært aktuelt fordi barnets hørselstap er å regne som mildt eller moderat. Blant foresatte som har valgt tegnspråk, fremstår tilgang på et tegnspråkmiljø, egne forutsetninger for selv å lære tegnspråk og rettigheter knyttet til å velge norsk tegnspråk som førstespråk, å være særlige viktige faktorer for valg av språkopplæring. Råd eller anbefalinger fra helsesektoren virker i mindre grad å ha vært avgjørende, men det er flere som oppgir at de vektla råd eller anbefalinger fra opplæringssektoren. Selv om respondentene samlet sett legger mindre vekt på veiledning fra helse- og opplæringssektoren, oppgir et flertall av de foresatte som fikk en konkret anbefaling fra støtteapparatet, enten fra helse- eller opplæringssektoren, at anbefalingene i svært stor eller stor grad var avgjørende for språkvalg.

Foresatte ønsker tydeligere råd og veiledning fra støtteapparatet

I kartleggingen har vi avdekket at støtteapparatet i mange tilfeller gir få konkrete råd eller anbefalinger tilknyttet språkvalg. Flere foresatte oppgir samtidig at de opplevde veiledningen fra støtteapparatet som mangelfull og/eller at de har savnet en mer konkret anbefaling fra støtteapparatet. Valg av språk- og språkopplæring oppleves for mange foresatte som overveldende, i en periode av livet som for mange allerede oppleves som svært krevende. Flere etterlyser derfor også mer konkret informasjon og veiledning knyttet til deres spesifikke situasjon, herunder hva som er anbefalt gitt deres barns konkrete hørselstap, samt hva som kan være fordeler og ulemper ved ulike valg. Aktører i støtteapparatet trekker på sin side frem at enkelte kan kvie seg for å gi konkrete råd til foresatte i frykt for å gi inntrykk av at de har fordommer den ene eller den andre veien.

Råd og veiledning knyttet til CI kan påvirke eller utsette språkvalg

Vår kartlegging har avdekket få fordommer mot tegnspråk. Samtidig er det også informanter fra støtteapparatet som oppgir at de fortsatt møter foresatte som forteller at de har blitt frarådet å velge tegnspråk eller som er bekymret for at opplæring i tegnspråk vil kunne hemme barnets talespråklige utvikling.

Det trekkes også frem at råd og veiledning, særlig knyttet til utredning, operasjon, tilpasning av cochleaimplantat (CI) for enkelte foresatte kan påvirke eller utsette språkvalg. Dette begrunnes med at foresatte kan få et inntrykk av at CI vil kunne gi barnet god nok hørsel til at tegnspråk ikke er nødvendig, og at mange derfor velger å avvente tegnspråkopplæring til de vet mer om barnets talespråklige utvikling. Årsaken til at foresatte får denne oppfatningen virker ikke nødvendigvis å henge sammen med at Rikshospitalet gir konkrete råd om at barnet ikke burde lære tegnspråk, men snarere at det er lite snakk om tegnspråk og tegnspråkopplæring på møtene med CI-teamet.

Selv om informasjonen vi har innhentet gjennom dette prosjektet ikke nødvendigvis indikerer at Rikshospitalet ikke oppfyller sin rolle, kan det være relevant å vurdere om det er behov for tydeligere kommunikasjon og informasjon om tegnspråk også fra de ansatte på Rikshospitalet, så vel som andre sentrale aktører i helsetjenesten.

Manglende tilgang på informasjon om tegnspråk kan utsette språkvalg

Både Statped, barnehager og skoler med et spesielt tilrettelagt tilbud, er avhengige av at foresatte får tilgang til informasjon om hva de ulike aktørene kan tilby. Vår kartlegging indikerer imidlertid at ikke alle foresatte får

informasjon om disse tilbudene. Dette kan henge sammen med at hørselstapet blir oppdaget i senere alder, for eksempel etter at barnet har begynt på skolen. Flere barnehager og skoler med et spesielt tilrettelagt tilbud forteller at de opplever å bli kontaktet av foresatte som ikke tidligere har blitt satt i kontakt med relevante aktører og på denne måten fått informasjon og veiledning om tegnspråk eller det tilbudet som opplæringssektoren har for barn som har tegnspråk som førstespråk.

Det løftes frem at det kan være et behov for en veileder eller bedre informasjon til foresatte, som sier noe om hva de burde kunne forvente i etterkant av at barnets hørselshemming blir oppdaget. For eksempel når og i hvilke tilfeller foresatte kan forvente å bli henvist til Statped, hvilke tjenester Statped kan tilby, samt at det finnes barnehager og skoler med et spesielt tilrettelagt tilbud om tegnspråkopplæring. Samlet og lett tilgjengelig informasjon kan bidra til å sikre at foresatte får tilgang på den samme informasjonen og dermed også har mulighet til å etterspørre det samme tilbudet.

Det tegnspråklige tilbudet, både faglig og sosialt, er mangelfullt for mange barn som går på nærskole

Hvordan opplæringstilbudet i tegnspråk samt det sosiale tegnspråkmiljøet i skole og barnehage oppleves, virker først og fremst å avhenge av om barnet går på en skole med et spesielt tilrettelagt tilbud eller om barnet går på nærskolen.

Mangel på tegnspråklærere, i tillegg til varierende kompetanse i ulike deler av støtteapparatet, gjør at foresatte som ikke har valgt å la barnet begynne på en skole med et spesielt tilrettelagt tilbud, opplever at de må kjempe for at barnet skal få den opplæringen det har krav på. Flere aktører uttrykker frustrasjon over at tegnspråk ikke lenger tilbys som en videreutdanning som kan gjennomføres ved siden av jobb, da spesielt knyttet til lærere. Dette gjør det utfordrende for kommuner å tilby et tilstrekkelig tilbud til barn som velger å gå på nærskole. Som et resultat av manglende kompetanse og tilgang på tegnspråklærere, kan konsekvensen være at elever som har krav på opplæring etter § 2-6, i realiteten ikke får opplæring i tegnspråk.

Utover at det faglige tilbudet kan oppleves som mangelfullt, poengteres det også at det sosiale miljøet for barn som går på nærskole ofte blir lite. Dette gjelder særlig når barnet blir eldre og sosial interaksjon med jevngamle i mindre grad består av lek. Som følge av et dårlig faglig tilbud og mangelen på et tegnspråklig miljø er det flere familier som har valgt å flytte, slik at barnet kan få gå på en skole med et spesielt tilrettelagt tilbud.

1. Oppdrag og metode

Kultur- og likestillingsdepartementet har tatt initiativ til en kartlegging av støtteapparatets veiledning av foreldre om språkutvikling og tilgang til tegnspråk for døve barn og barn med nedsatt hørsel. Kartleggingen skal sette søkelys på oppfølging innen helse- og omsorgssektoren, og veiledningen støtteapparatet gir og hvordan foreldre opplever denne veiledningen. Oslo Economics har gjennomført kartleggingen i perioden mai til november 2022.

1.1 Bakgrunn

De aller fleste døve barn og barn med nedsatt hørsel som er potensielle tegnspråkbrukere, fødes inn i familier som er hørende og som ikke bruker tegnspråk. For disse barna er det viktig at det offentlige sikrer tilgang til og opplæring i språket. Å oppdage at ens barn ikke hører kan oppleves både dramatisk og som en stor omveltning i livet for foresatte. Det er derfor viktig å få treffe voksne personer i samme målgruppe som ens eget barn. I senere tid har det også blitt viet oppmerksomhet til at barn som er tegnspråkbrukere ikke «bare» behøver tilgang til språket. De trenger også tilgang til et språkmiljø. Dette gjelder både fra voksne som er døve eller har nedsatt hørsel, for å få anvendt språket, og fra jevnaldrende som de kan omgås, prate og sosialisere med. Det bidrar også til at barna får se at disse er «helt vanlige voksne og barn, med vanlige liv, som de kan kjenne seg igjen i».

Barnets første opplevelser og erfaringer skjer gjennom kroppen, og de bruker motorikk og sanser som verktøy for å lære om og oppfatte omgivelsene. Hørselen er en viktig sans for barns utvikling og læring, og for å kunne samhandle og kommunisere på talespråk. I dag hørseltestes alle spedbarn i løpet av de første døgnene etter fødselen. Hørselsscreeningen av nyfødte gjør det mulig å sette inn tiltak tidlig når det avdekkes hørselstap. Helsedirektoratet har utarbeidet egne faglige retningslinjer for screening av hørsel hos nyfødte² samt behandling og oppfølging av barn med hørselstap i alderen 0–3 år.³

Det er imidlertid opp til foresatte å velge hvilke tiltak de ønsker iverksatt for barnet, samt hvilke kommunikasjonsformer de ønsker at barnet skal benytte. Parallelt med at foresatte skal bearbeide informasjonen om barnets hørselstap, blir de gjerne

² <https://www.helsedirektoratet.no/retningslinjer/screening-av-horsel-hos-nyfodte>

stilt overfor en rekke valg, som de kan oppleve som utfordrende. Et slikt spørsmål kan være om barnet skal få operert inn et høreapparat av typen cochleaimplantat (CI) eller ikke. CI er et elektronisk hjelpemiddel for de som ikke kan nyttiggjøre seg av konvensjonelle høreapparater. Gjennom elektrisk stimulering av hørselsnerven gjør hjelpemiddelet det mulig for døve og sterkt hørselshemmede å oppfatte lyd og tale. I dag opereres 98 prosent av alle barn som er født døve eller sterkt tunghørte (HLF, 2022).

Forskning viser at dersom hjelpemidler, som høreapparat eller CI, tilpasses raskt etter påvist hørselstap, gir dette større muligheter for en god språkutvikling (Yoshinaga-Itano, 2003). Det er imidlertid ikke slik at barn som får operert inn CI på et tidlig tidspunkt, blir normalt hørende, og det varierer hvor god hørsel den enkelte får etter operasjon. Personer med god utnyttelse av CI, kan oppfatte alt av tale når det er stille, men alle med CI vil streve med å oppfatte tale når det er bakgrunnsstøy (OUS, 2022).

Fordi effekten for hørsel og talespråkutvikling hos barn med høreapparat eller CI varierer, vil mange døve og hørselshemmede barn ha behov for eller stor nytte av tegnspråk. Tegnspråk er det eneste språket som naturlig kan tilegnes av personer som ikke oppfatter tale og lyd gjennom hørselen, eller ved hjelp av hørselstekniske hjelpemidler (Wenneberg, et al., 2011). Norsk tegnspråk er et fullverdig språk, med egne grammatiske regler og setningsoppbygging (Lov om språk § 7, St.meld. nr. 35 (2007-2008) *Mål og mening – ein heilskapleg norsk språkpoliittikk*).

Alle mennesker har en medfødt evne til automatisk språktilegnelse. Det er innen språkvitenskapen omdiskutert om denne evnen er begrenset til perioder i livet, for eksempel i tidlig alder. Det finnes imidlertid forskning som peker på at det finnes slike kritiske perioder for utviklingen av både tegnspråk og talespråk (Mayberry, et al., 2002). Herunder blant annet at evnen til å lære språk er på sitt beste fra syvåneders- til cirka femårsalderen (Pritchard & Zahl, 2013). Om et barn lærer et tegnspråk etter denne perioden, vil språkferdighetene kunne preges av dette. Et annet problem er om barnet ikke forstår norsk talespråk tilstrekkelig godt eller får anledning til å oppfatte det i tilstrekkelig grad til å få utviklet norsk talespråk på en naturlig måte. Da kan barnet rammes av såkalt språkdeprivasjon («language deprivation»), som ikke blir oppveid eller kompensert

³ <https://www.helsedirektoratet.no/retningslinjer/horsel-hos-sma-barn-0-3-ar/behandling-og-oppfolging-av-barn-med-horselstap-i-alderen-03-ar>

for gjennom forsinket tilgang til språklig input gjennom tegnspråk.

Foresatte vil tidlig måtte ta stilling til hva slags språkopplæring barnet skal få, nærmere bestemt om de ønsker en enspråklig tilnærming, med norsk talespråk, eller flerspråklig tilnærming, med norsk tegnspråk og norsk tale.

For å kunne ta stilling til overnevnte spørsmål, er det viktig at foresatte til døve barn og barn med nedsatt hørsel på et tidlig tidspunkt mottar allsidig og nyansert informasjon om hvilke helse- og opplæringsrettigheter deres barn har samt hva som kan være fordeler og ulemper ved ulike valg. Dette innebærer blant annet at foresatte må gis god, tilstrekkelig og riktig informasjon om tegnspråk, slik at de kan vurdere dette som et reelt alternativ for barnet sitt. Det innebærer også å få tilgang til et språkmiljø med både voksne og barn som er døve eller har nedsatt hørsel, for at barna skal få anvende språket og samtidig få informasjon og innsikt i tegnspråkliges livssituasjon som voksne.

Tidligere utredninger har imidlertid vist at foresatte til hørselshemmede barn kan oppleve å få forskjellige og motstridende råd om språkvalg- og utvikling fra pedagogiske, psykologiske og medisinske profesjoner. I Prop. 108 L (2019-2020) *Lov om språk (språkløva)* vises det til at det er grunn til å tro at foresatte med døve og hørselshemmede barn møter uheldige holdninger i helsevesenet og i utdanningssystemet. Departementet fremhever i proposisjonen at det i tegnspråkmiljøene finnes flere vitnemål fra foresatte som har blitt frarådet å satse på tegnspråk for barna sine, blant annet begrunnet med at dette kan svekke barnets evne til å lære norsk talespråk.

1.2 Mandat

I august 2021 utnevnte Regjeringen Solberg et offentlig utvalg som skal utrede situasjonen for norsk tegnspråk (Tegnspråkutvalget, 2021). Utvalget skal, med utgangspunkt i formålet med språkløven, se nærmere på og foreslå hvordan tilgangen til tegnspråk kan økes i relevante sektorer.

Utvalget skal blant annet gjennomgå lovverk, ordninger og tiltak som omfatter norsk tegnspråk, samt innhente ny kunnskap om hva som er hovedutfordringene når det gjelder tilgang til norsk tegnspråk og foreslå relevante tiltak og ordninger som kan styrke tilgangen til tegnspråk (Tegnspråkutvalget, u.d.).

En viktig dimensjon ved utvalgets arbeid vil også være å se på tilgangen til tegnspråk for døve barn, samt å kartlegge holdninger og praksis i støtteapparatet rundt døve og hørselshemmede barn systematisk.

Resultatet av utvalgets arbeid skal danne grunnlaget for en fornyet tegnspråkpolitikk i tråd med språkløven. Tegnspråkutvalgets rapport (NOU) skal leveres juni 2023.

Som en del av kunnskapsinnhenting til utvalget, ønsker Kultur- og likestillingsdepartementet å kartlegge hvordan foresatte til døve og hørselshemmede barn opplever å bli møtt av sentrale aktører i helse- og opplæringssektoren, både på kommunalt og statlig nivå. Kartleggingen skal undersøke aktørenes holdninger til tegnspråk, hvilke føringer aktørene arbeider etter, hva som ligger i dem, hvordan de praktiseres og rollefordelingen mellom aktørene i oppfølgingen av døve og hørselshemmede barn.

Studien omfatter foresatte til hørselshemmede barn som bruker høreapparater, som har fått CI eller som ikke bruker tekniske hjelpemidler.

Figur 1-1: Kartleggingens problemstillinger

Foreldre	Helse- og opplæringssektoren
<ul style="list-style-type: none"> • Hvordan opplever foreldre til døve og hørselshemmede barn møtet med aktører i helse- og opplæringssektoren? • Hvordan opplever foreldre den veiledningen og de rådene de får om tegnspråk, fra den første beskjeden om barnas hørselstap og framover i tid, til og med grunnskolealder? • Hvilke faktorer påvirker om foreldre velger eller velger bort opplæring i og/eller på tegnspråk for barna sine i barnehagen og grunnskolen? • Opplever foreldre at de får nok og relevant informasjon til å kunne ta informerte valg om barnets språkopplæring, nærmere bestemt om de ønsker en enspråklig tilnærming, med norsk talespråk, eller tospråklig tilnærming, med norsk tegnspråk og norsk tale? • Hva opplever foreldre at de eventuelt hadde trengt mer informasjon om? 	<ul style="list-style-type: none"> • Hvilke eksplisitte og implisitte føringer (rundskriv, veiledere osv.) gjelder for de relevante aktørene i støtteapparatet når det gjelder informasjon om tegnspråk til foreldre til døve og hørselshemmede barn? • Hvordan følger de relevante aktørene i støtteapparatet opp disse føringene i praksis? • I hvilken grad bruker relevante profesjoner oppdatert kunnskap om språkutvikling hos døve og hørselshemmede barn i rådgivningen? Hvordan benyttes denne kunnskapen? • Hva er aktørenes/støtteapparatets holdninger til tegnspråk og flerspråklighet? • Hvordan påvirker eksisterende holdninger rådene som gis til foreldre?

Illustrasjon: Oslo Economics

1.3 Metode

1.3.1 Informasjonsgrunnlag

Vi har i oppdraget kombinert ulike metoder, herunder dybdeintervjuer med foresatte og ansatte i helse- og opplæringssektoren, en spørreundersøkelse sendt ut til foresatte, i tillegg til analyse og gjennomgang av relevante dokumenter og rapporter.

Det må bemerkes at for mange av de foresatte som har besvart undersøkelsen, samt foresatte som har deltatt i intervjuer, berører oppdraget hendelser tilbake i tid. Beskrivelser av foresattes opplevelse av informasjon, råd og veiledning, reflekterer derfor ikke nødvendigvis kun praksis slik den er i dag, men også slik den var for flere år siden. Representanter fra støtteapparatet har på sin side beskrevet hvordan de jobber med informasjon, råd og veiledning i dag.

Videre er det også slik at de foresattes innspill og refleksjoner, både i spørreundersøkelsen og intervjuer, vil være preget av foresattes egne ståsted og erfaringer. En generell utfordring med spørreundersøkelser er at det kan være forskjeller mellom de som velger å svare og de som velger å ikke svare. Spørreundersøkelsen gjennomført i forbindelse med denne rapporten, handler om et tema som det for en del personer er knyttet sterke meninger og følelser til. Disse personene kan i større grad enn andre være motivert til å svare på en spørreundersøkelse om temaet, og de kan derfor være overrepresentert blant respondentene sammenlignet med utvalget som undersøkelsen var rettet mot.

Dybdeintervjuer

Vi har gjennomført intervjuer med relevante aktører i støtteapparatet i tillegg til et utvalg foresatte, som er en viktig kilde informasjon i analysen. Til sammen har vi gjennomført 16 intervjuer med støtteapparatet. Fra helsesektoren har vi snakket med representanter fra:

- Nasjonal behandlingstjeneste for cochleaimplantat hos barn ved Rikshospitalet
- Høresentraler ved henholdsvis St. Olavs hospital, Oslo Universitetssykehus og Universitetssykehuset Nord-Norge HF
- Nasjonal behandlingstjeneste for hørsel og psykisk helse (NBHP)
- Ressurssenter for hørsel og syn (RHS) i Trondheim

Fra opplæringssektoren har vi snakket med representanter fra:

- Statped, herunder Statped strakstiltak, samt ansatte i ulike divisjoner/avdelinger i Statped
- Ledere ved skoler og barnehager med tilrettelagt tilbud, herunder Voldsløkka barnehage i Oslo, Vetland skole i Oslo, Auglend skole i Stavanger, Nattland skole i Bergen samt Huseby barnehage og skole og Kolstad barnehage i Trondheim.
- Vetland skoles utadrettede tjeneste
- Syns- og audiopedagogisk tjeneste i Hordaland (SAPT)

Videre ble også hørselskontakter i ni ulike kommuner kontaktet. Av disse oppga fem, enten i skriftlig svar eller i intervju, at de primært arbeidet med oppfølging av høretekniske hjelpemidler og derfor ikke hadde noen erfaring med informasjon og veiledning knyttet til tegnspråk.

I intervjuene med støtteapparatet har vi fått informasjon om føringer som profesjonene arbeider etter og hvordan kunnskap brukes i rådgivningen, i tillegg til innsikt i rollefordelingen mellom de ulike aktørene og hvilke opplevelser de har av arbeidet.

Vi har i prosjektet ikke gjennomført intervjuer med PP-tjenesten. Beskrivelse av PP-tjenestens sitt arbeid med informasjon, veiledning og råd knyttet til tegnspråk er istedenfor hentet fra Proba Samfunnsanalyser nylig publiserte rapport *Kartlegging av barns tidlige tilgang til norsk tegnspråk*. Prosjekt skulle i utgangspunktet kartlegge helsestasjonenes kompetanse om norsk tegnspråk, samt hvilken informasjon og hvilke råd helsestasjonene gir om norsk tegnspråk. Probas data-innsamling avdekket imidlertid at helsestasjonene i mindre grad gir informasjon om norsk tegnspråk eller språkvalg. Vi har derfor ikke snakket med representanter for helsestasjoner i dette prosjektet.

Parallelt med intervjuene med støtteapparatet, har vi snakket med tolv utvalgte foresatte til døve og hørselshemmede barn, for å belyse hvordan disse foresatte opplever å bli møtt av sentrale aktører ytterligere. Vi har snakket med både døve og hørende foresatte, der de fleste har vært hørende.

Intervjuene ble gjennomført som semi-strukturerte intervjuer. Det innebar at vi i forkant av intervjuet utarbeidet vi en intervjuguide, tilpasset informanttypene, som dekket relevante temaer og spørsmål. Spørsmålene, temaene og problemstillingene dannet utgangspunkt for intervjuet, men kunne variere for å følge informantens innspill og innhente deres vurderinger av ulike temaer og problemstillinger.

Spørreundersøkelse til foresatte

Undersøkelsen ble gjennomført i det elektroniske spørreverktøyet Questback i henhold til GPDR-krav. Oslo Economics var ansvarlig for utforming av spørreundersøkelsen og tilhørende informasjonsmateriell, mens Hørselshemmedes Landsforbund (HLF), Norges Døveforbund (NDF), og Hørselshemmede barns organisasjon (HHBO) bisto i distribusjonen av undersøkelsen til sine medlemmer på e-post eller i brevformat.

Fra spørreundersøkelsen har vi fått innsikt i foresattes inntrykk, erfaringer og opplevelser rundt hvordan aktørene i støtteapparatet arbeider med opplæring og rådgivning av norsk tegnspråktilbud.

Spørreundersøkelsen ble sendt ut til 409 foresatte i målgruppen for undersøkelsen.⁴ Vi mottok svar fra 100, der 88 ble ansett som relevant og inkludert i vår

⁴ Undersøkelsen ble sendt til 1 68 av HHBO sine medlemmer, samt henholdsvis 168 og 25 av HLF og NDF sine medlemmer som var i målgruppen for undersøkelsen. Videre ble undersøkelsen delt av NDF på medlemsappen JOYN, hvor

analyse. Vi ekskluderte foresatte som oppga at de ikke hadde forsørgeransvar (Tabell 1-1).

Vi har i rapporten presentert sitater fra fritekstsvaret i spørreundersøkelsen. For enkelte av disse har vi gjort mindre språklige tilpasninger for å sikre en klar formidling av meningsinnholdet.

Tabell 1-1: Kjennetegn ved respondentene (foresatte) i spørreundersøkelsen

	Antall (%)
Størrelse på kommune	
Stor kommune	57 (65%)
Mellomstor kommune	28 (32 %)
Liten kommune	3 (3 %)
Alder på barnet	
0 – 2 år	8 (9 %)
3 – 5 år	16 (18 %)
6 – 12 år	41 (47 %)
13 år eller eldre	23 (26 %)
Valg av opplæringstilbud for barnet	
Barnet går i barnehage/skole med tilrettelagt tilbud	27 (31 %)
Barnet går ikke i barnehage/skole med tilrettelagt tilbud	61 (69 %)
Hørselsfunksjon	
Én eller begge foresatte har nedsatt hørsel/er døve	17 (19 %)
Ingen foresatte har nedsatt hørsel/er døve	71 (81 %)
Tegnspråkkompetanse	
Behersker tegnspråk	39 (44 %)
Behersker ikke tegnspråk	28 (32 %)
Behersker ikke tegnspråk, men mottar/planlegger for tegnspråkopplæring	21 (24 %)
Totalt antall respondenter	88 (100 %)

Kilde: Spørreundersøkelse distribuert av HLF, NDF og HHBO på vegne av Oslo Economics. Analyser: Oslo Economics. Merknad: stor kommune er definert som over 20 000 innbyggere, mellomstor kommune som 5 000 til 19 999 innbyggere, og liten kommune som færre enn 5 000 innbyggere.

den ble gjort tilgjengelig for 864 medlemmer. Det var imidlertid ikke alle disse som var i målgruppen for undersøkelsen.

Dokumentgjennomgang

I arbeidet har vi hatt nytte av eksisterende kilder og rapporter. Probas rapport har vært særlig sentral (Proba samfunnsanalyse, 2022). I tillegg har vi fanget opp viktige momenter i notat om forekomst på hørselsområdet (HLF, 2021), Ad-hoc utvalgets rapport (HLF, 2020) og rapport om Språkstatus Helse (Språkrådet, 2021).

Vi har også innhentet informasjon om de ulike aktørene i støtteapparatet fra deres nettsider samt innhentet informasjon om juridiske rammer og sentrale føringer for tilbudet fra Lovdata og stortingsmeldinger.

1.3.2 Gjennomføring

Kartleggingen er gjennomført av Oslo Economics, i samarbeid med professor i tegnspråk og tolking, Anna-Lena Nilsson, ved institutt for språk og litteratur ved NTNU. Vi ønsker å rette en stor takk til alle som

har tatt seg tid til å delta i intervju og å fylle ut spørreundersøkelsen. Kartleggingen ble gjennomført i perioden mai til desember 2022.

1.4 Rapportens struktur

Resten av rapporten er strukturert som følger. I kapittel 2 beskriver vi hvordan det offentlige tilbudet til tegnspråkopplæring er organisert, og hvilke aktører som er involvert fordelt på statlig og kommunalt og fylkeskommunalt nivå. I kapittel 3 beskriver og drøfter vi helse- og opplæringssektorens arbeid med informasjon, veiledning og råd om tegnspråkopplæring. Kapittel 4 omfatter foresattes erfaringer og opplevelser av den informasjonen, veiledningen og rådgivningen som gis, mens kapittel 5 beskriver hva som virker å være avgjørende faktorer for foresattes valg av språk. Kapittel 6 omhandler utforming av tegnspråktilbudet i barnehager og skoler.

2. Organisering av tegnspråkopplæringstilbudet

Hørselsomsorgen i Norge foregår både på kommunalt og statlig nivå, med ulike og delvis overlappende ansvarsområder. Foresatte og barn med hørselsnedsettelse møter og må forholde seg til mange ulike aktører innenfor helse- og opplæringssektoren. Flere av disse formidler også informasjon og råd knyttet til blant annet språkvalg, herunder valg om bruk av tegnspråk.

2.1 Sentrale aktører i hørselsomsorgen og tegnspråkopplæringstilbudet

Hørselsomsorgen i Norge foregår både på kommunalt og statlig nivå, i tillegg til at brukerorganisasjonene har et supplerende tilbud. Det er til dels stor variasjon i hvordan tilbudet til hørselshemmede er organisert i forskjellige kommuner og helseforetak, og det er mange ulike aktører involvert i hørselsomsorgen.

Statlig nivå

Barn som har fått påvist et hørseltap vil få audiologisk, medisinsk og audiopedagogisk oppfølging på **høresentralen**, som er en del av spesialisthelsetjenesten ved Øre Nese Hals-avdelinger på mange sykehus i Norge (HLF, 2020). Høresentralen har ansvar for å gi informasjon om hørseltap og barnets behov for tilrettelegging til foresatte og kommunes opplæringsansvarlige (skole og barnehage).

CI-teamet ved Oslo Universitetssykehus (OUS)

Rikshospitalet har landsfunksjon for barn som har eller skal ha cochleaimplantat (CI) (OUS, 2022). Teamet foretar utredning, operasjon, tilpasning (lydpåsetting) og oppfølging.

Barnet vil også henvises til andre aktuelle instanser etter behov og i samarbeid med foresatte. Ved nyoppdagede hørseltap vil barnet vanligvis henvises for strakstiltak fra Statped eller audiopedagogtjeneste.

Statped er den statlige spesialpedagogiske tjenesten for kommuner og fylkeskommuner. Tjenesten arbeider for å sikre likeverdig, tilpasset og inkluderende opplæring for barn og unge med særskilte opplæringsbehov. De tilbyr kompetanseheving til PP-tjenesten, barnehager og skoler og har en egen avdeling for hørsel. Innenfor hørselsområdet tilbyr de kurs som skal støtte opp om informasjons- og

veiledningstilbud og opplæring i tegnspråk for foresatte (Statped, 2016), (Statped, 2021), (Statped, 2022).

I enkelte kommuner, og særlig i de større byene, har PP-tjenesten eller andre instanser opparbeidet god kompetanse på og erfaring med hørselshemmede og eventuelt tegnspråk. For eksempel er det enkelte kommuner som driver egne tilbud til foresatte som tilsvarer Statpedes strakstilbud. I disse tilfellene er det i stor grad de lokale instansene som står for informasjonsformidlingen og veiledningen av foresatte, og Statped involveres kun ved behov eller etter ønske fra foresatte om å delta på kurs i regi av Statped, som for eksempel God start eller Se mitt språk (Proba samfunnsanalyse, 2022).

Statped strakstilbud tilbyr informasjon og veiledning om funksjonsnedsettelse så snart de er stadfestet. Gjennom samtaler kan foresatte få informasjon og veiledning om funksjonsnedsettelsen og hjelp til å etablere kontakt med kommunen om veien videre. Strakstilbudet er et lavterskeltilbud og krever ingen formell søknad, hvilket innebærer at både sykehus, høresentraler, helsestasjoner og foresatte selv kan henvende seg direkte til Statped (Statped, 2022).

Kommunal/interkommunal **audiopedagogtjeneste** finnes i enkelte kommuner. I Oslo er for eksempel tjenesten organisert under Utdanningsetaten og erstatter tilbudet fra Statped i grunnskolen, mens syns- og audiopedagogisk tjeneste i Hordaland er organisert under Spesialpedagogiske tjenester ved Byrådsavdeling for barnehage, skole og idrett.

Kommunalt og fylkeskommunalt nivå

For mange foresatte og barn vil **helsestasjonen**, og senere skolehelsetjenesten, være nærmeste kontaktpunkt i kommunen. Helsestasjonen vil kunne tilby hjelp og støtte utover det som tilbys på hørselssentralen. Barnets **fastlege** er ikke nødvendigvis involvert i den jevnlige oppfølgingen av barnet, men vil som regel få oversendt epikrise fra hørselssentralen.

Alle kommuner har også en **pedagogisk psykologisk tjeneste (PP-tjenesten)**. PP-tjenesten kan utrede om barnet har rett til sosialpedagogiske tiltak på grunn av hørselsnedsettelsen. De har ofte en sentral rolle i oppfølging av barn med hørseltap og deres familier når det gjelder å informere og veilede foresatte om hjelpemidler, kommunikasjon og språkvalg og samarbeid med barnehage og skole for å sikre god tilrettelegging. Dersom PP-tjenesten ikke har spesialpedagogisk kompetanse på hørselshemming, kan de

kontakte det statlige spesialpedagogiske støtte-systemet (Statped) for å få bistand til utredning.

Enkelte oppgaver er PP-tjenesten pålagt å gjøre. For eksempel, er det PP-tjenesten som må søke inn barn og foresatte til kurs hos Statped, dersom foresatte ønsker dette. I tillegg er det PP-tjenesten som må skrive sakkyndige vurderinger som legger grunnlaget for vedtak om tilrettelegging i barnehage og skole eller vedtak om opplæring i og på tegnspråk.

I enkelte kommuner, er det andre instanser med høy kompetanse på hørsel som tar en større rolle i oppfølgingen og koordineringen av ulike tjenester. Dette gjelder særlig for de større byene med egne kompetansemiljøer med ekspertise på hørsel og audiopedagogisk kompetanse eller barnehager og skoler med tilrettelagt tilbud i og på tegnspråk.

De aller fleste kommuner har i dag ansatt egne **hørselskontakter**. Hørselskontaktene er hjelpemiddel-sentralens forlengede arm ut i kommunene og kan bistå hørselshemmede med nødvendige hjelpemidler utover høreapparater og CI. Enkelte kommuner har også egne hørselskontakter for barn.

Kommuner og fylkeskommuner er ansvarlige for at barn og unge med hørselshemming får et tilpasset og likeverdig opplæringstilbud. Utdanningsdirektoratet har på sine nettsider utarbeidet en oversikt over rettigheter for barn og elever med nedsatt hørsel.⁵

Det finnes en rekke **kommunale barnehager og skoler med tilbud til hørselshemmede barn** i flere byer. Tilbudet har ofte oppstått lokalt etter behov, og kan derfor variere på tvers av kommuner. Kjente eksisterende tilbud er blant annet:

- Voldsløkka barnehage, samt Vetland skole og ressurscenter for hørselshemmede i Oslo

- Nattland oppvekststun skole i Bergen
- Huseby barnehage og skole i Trondheim
- Augland barnehage og skole i Stavanger
- Møllestua barnehage og Kongsgård skolesenter i Kristiansand
- Myrene barne- og ungdomsskole i Porsgrunn
- Aulerød barnehage i Tønsberg

Det finnes også flere videregående skoler, som har et spesielt tilrettelagt og organisert tilbud for hørselshemmede (vilbli, 2022). I flere tilfeller kalles videregående skoler med tilrettelagt tilbud for hørselshemmede for **Knutepunktskoler** og er ordinære fylkeskommunale videregående skoler. Knutepunktskolene ivaretar rettigheten til opplæring i og på tegnspråk i et tegnspråklig miljø (Opplæringslova § 3-9) og tar imot elever fra hele landet.

Det finnes flere slike skoler i Norge:

- Nydalen videregående skole i Oslo
- Hetland videregående skole i Stavanger
- Nordahl Grieg videregående skole i Bergen
- Tiller videregående skole i Trondheim

Utover knutepunktskolene, har også Vetland videregående skole i Oslo tilbud om tilrettelagt undervisning for hørselshemmede og multifunksjonshemmede.

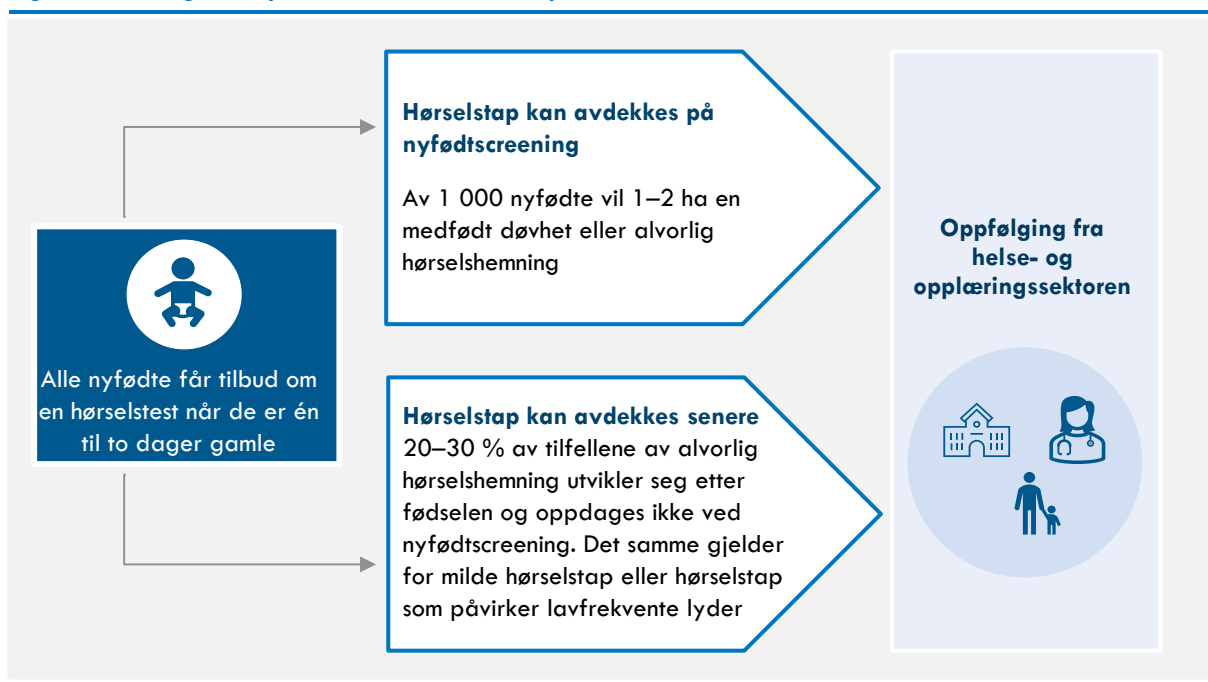
2.2 Vanlige forløp for å avdekke hørselstap

Det finnes ulike typer hørselstap og årsaker til dette, og barnas hørselstap kan oppdages på ulike måter. I Figur 2-1 illustrerer vi to vanlige forløp for oppdagelse av nedsatt hørsel.

⁵ [https://www.udir.no/laring-og-trivsel/spesialpedagogikk/spesialpedagogiske-](https://www.udir.no/laring-og-trivsel/spesialpedagogikk/spesialpedagogiske-fagomrader/nedsatt-horsel/rettigheter-for-barn-og-elever-med-nedsatt-horsel/)

[fagomrader/nedsatt-horsel/rettigheter-for-barn-og-elever-med-nedsatt-horsel/](https://www.udir.no/laring-og-trivsel/spesialpedagogiske-fagomrader/nedsatt-horsel/rettigheter-for-barn-og-elever-med-nedsatt-horsel/)

Figur 2-1: Vanlige forløp for å avdekke hørselstap

Illustrasjon: Oslo Economis

Alle spebarn skal hørselstestes i løpet av de første døgnene etter fødselen. Personell ved barselavdelingen og nyfødtintensiv har ansvar for å gjennomføre nyfødtscreeningen av hørsel. Dersom det oppdages hørselsavvik henvises barnet videre for hørselsutredning ved hørselssentralen. Dersom foresatte eller helsepersonell mistenker hørselstap på et senere tidspunkt, skal barnet henvises til spesialisthelsetjenesten for utredning.

For mange barn oppdages hørselstapet ved nyfødtscreening, men det er også tilfeller hvor hørselstapet oppdages senere. Mellom 20 og 30 prosent av tilfellene av alvorlig hørselshemming hos småbarn utvikler seg etter fødselen og kan derfor ikke oppdages ved neonatal screening (NIH Consensus Statement, 1993), (Davis A., 1997).

Informantene vi har snakket med forteller at hørselstap generelt oppdages langt tidligere nå enn før nyfødtscreeningen ble innført. PP-tjenestene vi har snakket med forteller at de fleste av barna de jobber med fikk avdekket sitt hørselstap på nyfødtscreening, og at dette er viktig med tanke på å komme i gang med tidlig oppfølging og tilrettelegging.

Imidlertid er det også enkelte barn hvor hørselstapet oppdages senere. I disse tilfellene varierer det når hørselstapet oppdages og hvem som mistenker eller avdekker det, for eksempel om det er barnehage, helsepersonell eller foresatte selv. I enkelte tilfeller kan barn også få forverret hørsel etter å ha først ha passert nyfødtscreeningen. Andre eksempler som kommer frem i intervjuene er barn med sammensatte

utfordringer, der problemer med for eksempel kommunikasjon og språkutvikling i utgangspunktet tilskrives andre årsaker enn hørselstap. I disse tilfellene kan det gå lang tid før man vurderer mulig hørselstap og tester for dette.

Ved avdekket hørselstap vil barn og foresatte til barna møte ulike deler av hørselsomsorgen og opplæringstilbudet. Oppfølgingen av barn med hørselstap, herunder blant annet hvilke aktører i støtteapparatet som involveres, virker å variere avhengig av når hørselstapet oppdages.

I de tilfellene der **hørselstap oppdages på nyfødtscreening**, har hørselssentralene på sykehusene der screeningen utføres, ansvar for å melde fra om hørselstapet til kommunen. Dette innebærer at kopi av epikrise sendes til barnets helsestasjon og fastlege.

Etter avtale med foresatte kan det også sendes kopi til Statped og/eller til PP-tjenesten i kommunen (eller tilsvarende lokale tilbud). Dette fører i de fleste tilfellene til at Statped strakstiltak kobles på og at det gjennomføres strakssamtaler.

I tilfeller der **hørselstapet oppdages senere** virker det ikke å være noen automatikk i at Statped strakstiltak kobles på. Proba finner også i sin rapport at det i disse tilfellene ofte er PP-tjenesten som tar mye av ansvaret for å gi informasjon og veiledning, samt setter foresatte i kontakt med Statped (Proba samfunnsanalyse, 2022).

2.2.1 Tegnspråkopplæring for barn og unge

Det er barnets foresatte som tar avgjørelsen om hvilket språk barnet skal få opplæring i. Hvis foresatte velger en flerspråklig utvikling, er det et kommunalt ansvar å sikre et tilrettelagt og fullverdig barnehage-tilbud (Pritchard & Zahl, 2013). Kvaliteten på dette tilbudet vil ha stor betydning for barnets utvikling.

Tegnspråkutvikling hos døve og sterkt tunghørte barn foregår på samme måten som språkutvikling hos alle andre barn (Pritchard & Zahl, 2013). Språk læres best gjennom samhandling, lek og aktiv utforsking av miljøet. Hvis ikke språket er tilgjengelig, kan ikke barnet tilegne seg det. Dette krever at barnehagepersonalet har kunnskap og kompetanse på gode kommunikasjonsstrategier, språkmodeller og samhandlingspartnere.

Barn med hørselshemming som trenger å bruke tegnspråk, har rett til opplæring i tegnspråk før de starter på skolen. Kommunen har ansvar for å oppfylle retten til tegnspråkopplæring for barn under opplæringspliktig alder i henhold til barnehagelovens § 38 (Lovdata, 2022). Ansvaret innebærer også å sørge for at den som gir tegnspråkopplæringen har tilstrekkelig kompetanse til å gi opplæring etter vedtaket.

Grunnskolen arbeid hviler på det fundamentet som familien og barnehagen har skapt. I henhold til

opplæringsloven § 2-6 har en elev som har tegnspråk som førstespråk, rett til å få opplæring i og på tegnspråk (Lovdata, 2021). Vedtak om opplæring etter § 2-6 utløser særskilte rettigheter knyttet til læreplaner, timetall og lærers fagkompetanse (Statped, 2020).

Hørselshemmede barn har flere valgmuligheter når det gjelder skole, herunder skoler for hørselshemmede, hørselsklasse eller den lokale skolen. Å bygge opp et godt tegnspråkmiljø kan være krevende. Flere kommuner har derfor valgt å sentralisere tegnspråkopplæring til en skole, mens andre kommuner har valgt å samarbeide om interkommunale løsninger (Statped, 2021). Kommunen kan tilby tegnspråkopplæring etter § 2-6 på annen skole enn elevens nærskole, noe som innebærer at rett til å gå på nærskole ikke gjelder for elever som ønsker opplæring etter § 2-6. Det er imidlertid ikke mulig for kommunen å pålegge foresatte/elev å velge opplæring i en annen kommune.

Dersom en elev har behov for tegnspråkopplæring, men ikke ønsker å følge læreplanene til § 2-6, er et alternativ å motta tegnspråkopplæring etter opplæringslovens kap. 5-1 om spesialundervisning (Statped, 2020). Opplæringslovens § 5-1 er relevant for både de elever som ikke har vedtak etter § 2-6 men som har hørselstap eller kjennskap til tegnspråk, og for elever med vedtak etter § 2-6.

3. Helse- og opplæringssektorens arbeid med informasjon, veiledning og råd om tegnspråk

Foresatte som opplever at et hørselstap avdekkes hos sitt barn, har ofte mange spørsmål og et stort behov for veiledning og råd. I vår kartlegging finner vi at opplæringssektoren i større grad enn helsesektoren aktivt veileder og rådgir foresatte vedrørende språk og språkvalg, samt at helsesektoren i all hovedsak ser det som sin rolle å sette foresatte i kontakt med aktører som besitter tilstrekkelig fagkunnskap til å gi informasjon om og opplæring i tegnspråk.

I dette kapitlet beskriver vi hvordan støtteapparatet, herunder aktører innenfor helsesektoren og opplæringssektoren, arbeider med å gi foresatte informasjon, veiledning og råd om tegnspråk.

3.1 Helsesektorens arbeid med å gi informasjon, veiledning og råd til foresatte

Overordnet indikerer vår kartlegging at aktører i helsesektoren i all hovedsak ser det som sin rolle å sette foresatte i kontakt med aktører som besitter tilstrekkelig fagkunnskap til å gi informasjon om og opplæring i tegnspråk. Dette innebærer blant annet å informere om hvilke opplærings- og kurstilbud som finnes tilgjengelig, samt å sette foresatte i kontakt med Statped og PP-tjenesten.

Hvis foresatte etterspør informasjon eller veiledning, er det ikke slik at aktørene ikke bistår foresatte med dette. Den generelle innstillingen virker å være at det ikke nødvendigvis er opp til helsesektoren å gi konkrete råd om språkopplæring, men at foresatte skal få tilstrekkelig informasjon om ulike valgmuligheter, rettigheter, samt hva som finnes tilgjengelig av kurs, til at foresatte skal kunne ta informerte valg. Aktørene vi har snakket med er imidlertid også tydelige på at de, i tilfeller hvor foresatte etterspør konkrete råd, fremsnakkes tospråklighet og at de aldri fraråder bruk av tegnspråk. En aktør oppgir blant annet at de pleier å fortelle foresatte at de «skriver en barneforsikring» ved å velge både tale- og tegnspråk for barnet, da dette gir barnet mulighet til å gjøre et eget valg senere.

En annen aktør oppgir at vedkommende er opptatt av ikke kun å gi «deskriptiv informasjon» knyttet til

språkvalg – i form av hva som er ulike rettigheter forbundet med ulike valg og hva som finnes av kurs og tilbud. Vedkommende er opptatt av at foresatte også bør få en form for praktisk informasjon, både når det gjelder hva de ulike tilbudene innebærer og hva dette vil kreve av familien. Informanten oppgir at dette oppleves som viktig for at foresatte ikke skal få et urealistisk bilde av hva det innebærer å velge opplæring i tegnspråk.

Enkelte deler av helsetjenesten, for eksempel høresentralene, møter foresatte tett på tidspunktet hvor barnets hørselstap avdekkes. Det understrekes at ikke alle foresatte nødvendigvis er mottakelige eller klare for å snakke om tegnspråk på dette tidspunktet, men heller kan ha behov for tid til å fordøye informasjon om tilstanden og på å bli trygge i den nye situasjonen. En høresentral oppgir at det av samme årsak varierer om de selv snakker med foresatte om tegnspråk. Dersom foresatte selv ønsker mer informasjon om tegnspråk, diskuterer imidlertid høresentralen dette med foresatte.

En annen informant, som også er tilknyttet en høresentral, opplever at høresentralens rolle, når det gjelder veiledning vedrørende tegnspråk og språkutvikling, har blitt mindre parallelt med at de aller fleste barn med sterkt nedsatt hørsel eller andre alvorlige hørselsvansker henvises til utredning for CI. Disse barna henvises gjerne relativt raskt til Rikshospitalet og det er også Rikshospitalet som har ansvaret for videre oppfølging av barnet i etterkant av operasjonen. Høresentralen har liten eller ingen kontakt med barnet og foresatte i etterkant av inngrepet.

Høresentralene har ansvar for tilmelding av barn med hørselstap til kommunen og, etter avtale med foresatte, å sende en kopi til Statped (eller tilsvarende lokalt tilbud) (Helsedirektoratet, 2017). Høresentralene vi har snakket med oppgir at de informerer foresatte om tilbudet til Statped raskt etter at de har kommet til høresentralen. Erfaringen er at de eller fleste foresatte ønsker kontakt med Statped sitt strakstilbud. En høresentral forteller også at de oppfordrer foresatte til å gå på kurs i regi av Statped.

Rikshospitalet forteller at barn som kommer til utredning hos CI-enheten, som regel allerede har oppfølging av PP-tjenesten og Statped. Hvis ikke, setter Rikshospitalet familiene i kontakt med disse tjenestene etter samtykke fra foresatte. De ansatte ved Rikshospitalet forteller at deres oppgave blant

annet er å sikre at foresatte får viktig og riktig informasjon om tegnspråk. Dette innebærer å informere om hva som finnes av opplærings- og kurstilbud, og å henvise foresatte til Statped som gir språkopplæring i og på tegnspråk til barn og elever samt familier og opplæringsinstans.

Barn med hørselstap og CI har ulike forutsetninger. CI-enheten oppgir at de ansatte gjør individuelle vurderinger for hvert barn med utgangspunkt i et livsløpsperspektiv og rådgir familiene med utgangspunkt i dette.

Foresatte som velger CI for sitt barn, ønsker at barnet skal få bedre hørsel. Familiene har et ønske om at barnet skal kunne nyttiggjøre seg av hørselen de får tilgang på talespråkutvikling eller, for noen, omgivelseslyd. Foresatte til barn med CI velger enten tospråklighet med tegnspråk og talespråk, eller kun talespråk. Ansatte ved CI-enheten respekterer dette. Det understrekes imidlertid at ansatte gir informasjon om kurs og tilbud knyttet til tegnspråk til alle familier som kommer til enheten. Ansatte ved CI-enheten fraråder ikke opplæring i eller fokus på tegnspråk.

De ulike aktørene vi har vært i kontakt med innen helse oppgir at det opplever at samarbeidet med Statped fungerer godt. Oppfatningen virker å være at aktørene samlet evner å gi helhetlig og dekkende informasjon om valg av språk og språkopplæring.

3.2 Opplæringssektorens arbeid med å gi informasjon, veiledning og råd til foresatte

Vi finner at opplæringssektoren i større grad enn helsesektoren aktivt veileder og rådgir foresatte vedrørende språk og språkvalg. Statped strakstilbud, eller tilsvarende tilbud, fremstår som viktig for å sikre at informasjon om tegnspråk når ut til alle relevante foresatte. I enkelte tilfeller er det imidlertid PP-tjenesten som tar mye av ansvaret for å gi informasjon og veiledning, samt sette foresatte i kontakt med Statped.

3.2.1 Statped

Statped gir råd og veiledning om hørselstap, pedagogikk og læringsmiljø, herunder også tegnspråk. Dette inkluderer blant annet Statped strakstiltak som gjennomfører samtaler med foresatte til små barn med nyoppdaget hørselstap, samt individuell veiledning tilknyttet barnets språkutvikling. Videre tilbyr Statped deltidsopplæring i tegnspråk, både for elever som har opplæring i tegnspråk, foresatte, søsken og lærere. Dette inkluderer blant annet kurstilbud som «God start» og «Se mitt språk». I det følgende beskriver vi hvordan særlig relevante

delene av Staped jobber med veiledning knyttet til språkutvikling og tilgang til tegnspråk.

Statped strakstiltak

Statped strakstiltak har egne interne rutiner som sier at de skal snakke med foresatte om språkutvikling og tegnspråk og tegnspråkutvikling på hver strakssamtale som gjennomføres.

En strakssamtale skal som hovedregel avvikles innen to uker etter at strakstjeneste er meldt til Statped. Plasseringen for møtet kan variere avhengig av foresattes egne ønsker. Samtalen kan foregå i hjemmet, i kommunale lokaler (PPT) eller på sykehuset i forbindelse med hørselssjekk på Hørselssentralen. I de tilfellene hvor samtalen foregår på hørselssentralen, er ofte audiografen med på samtalen. Da supplerer ansatte fra Statped og audiograf hverandre etter foreldrenes behov. Til tross for at Statped har en liste med tema som de skal være innom i løpet av samtalen, legges det også opp til at samtalen skal forløpe relativt fritt. Mange foresatte er fortvilet og lei seg, og hvis foresatte for eksempel har mange spørsmål knyttet til hørselstapet passer de ansatte på at det vies tilstrekkelig med tid til å svare ut disse spørsmålene. Dette kan for eksempel innebære hjelp til å tolke resultatene av hørselstesten samt informasjon om hva resultatene betyr for barnet og lignende.

Også Statped understreker at mange foresatte, på tidspunkt for strakssamtale, opplever å stå i en krevende livssituasjon. Dette gjør at de ikke nødvendigvis er i stand til å ta inn all informasjonen som gis i samtalen. En ansatt forteller blant annet at de flere ganger har opplevd at foresatte i etterkant av samtalen stiller spørsmål ved at de ikke fikk informasjon om tegnspråk, til tross for at Statped kan dokumentere at det ble gitt informasjon om dette.

Statped strakstiltak forteller at de ikke snakker med foresatte om språkvalg, men heller om tospråklighet og fordelene ved å velge både tegn- og talespråk. I samtalen fremheves fordelene ved at barnet selv kan få mulighet til «velge bort» ett språk senere, dersom man ser at det ene språket blir dominant, sammenlignet med at barnet må lære seg et nytt språk senere i livet, dersom det viser seg at den talespråklige utviklingen ikke er god nok. I samtale om tegnspråk forsøker Statped å fremheve hvilke muligheter tospråklighet kan gi senere i livet, for eksempel i situasjoner der CI eller høreapparat ikke fungerer optimalt.

De ansatte bemerker at de i gjennomsnitt har færre i strakssamtaler per foresatte (par) nå enn tidligere. Dette henger blant annet sammen med at mange foresatte allerede har lest seg opp, blant annet på

informasjon de har funnet på internett, i forkant av den første samtalen.

Statped forteller at mange av dem som får strakstilbud også er tidlig i kontakt med PP-tjenesten i kommunen. PP-tjenesten søker videre om tjenester fra Statped, i form av kurs og rådgivning for økt kompetanse om konsekvenser av nedsatt hørsel hos små barn.

Statped individuell veiledning

Statped kobles inn i enkeltsaker etter søknad fra PP-tjenesten. PP-tjenesten søker bistand fra Statped dersom de selv ikke har kompetanse til å veilede skolen. Dette skjer ofte i tilfeller der barnet ikke hører godt nok til å ha tilgang på opplæringen, og det vurderes om det kan være behov for vedtak om opplæring i og på tegnspråk. Statped bistår også skolene i det videre arbeidet med å tilrettelegge språkopplæringen og annen opplæring for barn som får opplæring i og på tegnspråk.

I saker der det vurderes om et barn har behov for opplæring i og på tegnspråk, begynner Statped som regel med å gjennomgå relevante dokumenter i saken. Dette kan være ulike søknader, audiogrammer, samt sakkyndigvurderinger utarbeidet av PP-tjenesten. Videre gjennomføres det også gjerne en samtale med PP-tjenesten, for å høre deres syn på og forståelse av saken.

Statped ber også alltid om å få komme på besøk på skolen for å observere eleven i klasserommet. Under klasseromsobservasjonen forteller Statped at de alltid setter seg helt foran i klasserommet, slik at de kan observere ansiktet til eleven. Dette er blant annet for å kunne følge med på hvordan eleven kommuniserer, hvordan blikket til eleven beveger seg, om eleven snur seg mye rundt for å observere de andre elevene, samt om eleven svarer i situasjoner hvor det ikke er stilt spørsmål og lignende. En sentral del av observasjonen består også i å følge med på hvordan eleven reagerer på lærerens bevegelse i klasserommet, for eksempel om det ser ut til at eleven faller ut når læreren snur seg med ryggen til. Dette kan i så fall være et tegn på at eleven er avhengig av å munnavlese for å få med seg informasjonen som gis.

Etter klasseromsobservasjonen gjennomfører Statped som regel en samtale med eleven. Tema for samtalen er hvordan eleven opplever undervisningen i klasserommet, i tillegg til å diskutere konkrete situasjoner som Statped har observert – «(Når dette skjedde i klasserommet gjorde du slik. Hvorfor det?)». Videre i denne første samtalen kan Statped gjøre noen utprøvinger for å få bedre kjennskap til elevens hørselsutfordringer. Dette kan for eksempel være å si ord med varierende volum uten at eleven kan se munnen til den voksne, eller det kan være å støtte

kommunikasjonen visuelt med gester eller tegn – uavhengig om eleven kan tegnspråk eller ikke. Formålet er å teste om det hjelper å gi eleven mulighet til støtte seg til det visuelle.

Samtalen med eleven brukes også til å bevisstgjøre og styrke eleven rundt eget hørselstap og å snakke om strategier eleven kan ta i bruk i sin hverdag.

Etter samtaler med eleven snakker Statped med elevens lærer og foresatte om hvordan de opplever situasjonen slik den er, for eksempel i hvilke situasjoner de opplever at det kan være utfordrende for eleven å henge med/ha tilgang til undervisningen. Statped gir deretter råd til foresatte og skole, basert på innhentet informasjon.

Dersom det samlede informasjonsgrunnlaget tilsier at eleven har behov for tegnspråk, vil Statped anbefale dette til foresatte. Anbefalingen begrunnes i disse tilfellene som regel med at det har blitt observert at eleven ikke har tilstrekkelig tilgang på opplæringen slik situasjonen er, fordi eleven ikke oppfatter undervisningen.

Avdelingen som jobber med individuelle brukersaker poengterer, som ansatte i Statped strakstiltak, at det i veiledningen av foresatte legges vekt på å fremsnakke en tospråklig tilnærming, siden dette gir barnet mulighet til å velge senere.

Statped oppgir i intervju at de har et inntrykk av at veldig mange foresatte som har barn som får operert inn CI, ønsker å vente og se hvordan barnets talespråklige utvikling blir før de eventuelt velger å satse på tegnspråk. Dette kan være problematisk fordi det kan ta lang tid å avdekke at barnet ikke nødvendigvis har tilstrekkelig med hørsel for å ha god tilgang til for eksempel opplæringen i skolen. Dette begrunnes blant annet med at de første årene av barnets barnehage- og skolegang ofte består av mye fysisk kommunikasjon, i form av kroppsspråk, og mange fysiske aktiviteter, både i lek og i undervisningen. Ettersom barna blir eldre øker imidlertid graden/kravet til verbal kommunikasjon i skolen, og eleven kan i større grad oppleve å ikke få med seg alt som skjer i undervisningen.

Statped Tegnspråkopplæring

Den delen av Statped som jobber med tegnspråk-opplæring er som regel i kontakt med foresatte som allerede har valgt tegnspråkopplæring for barnet. Dette betyr imidlertid ikke at alle foresatte kjenner til hvilke rettigheter barna har, for eksempel etter opplæringsloven. En viktig oppgave for denne delen av Statped er derfor å veilede foresatte knyttet til hvilke muligheter barnet har samt hva barnet har krav på. Vår forståelse er imidlertid at også denne delen

av Statped i dialog med foreldre alltid fremsnakker tospråklighet.

3.2.2 PP-tjenesten

Proba finner i sin rapport at PP-tjenesten ofte har en sentral rolle i oppfølgingen av barn med hørselstap og deres foresatte. Denne oppfølgingen innebærer både informasjon og veiledning knyttet til kommunikasjon og språkvalg, men også knyttet til hjelpemidler og tilrettelegging i barnehage og skole.

Proba finner at PP-tjenesten i mange tilfeller opplever at foresatte allerede har vært i kontakt med Statped. Mange har derfor allerede fått en del informasjon og veiledning og har også gjerne gjort seg opp en mening om språkvalg og eventuell tegnspråk-opplæring før de kommer til PP-tjenesten. Proba påpeker at dette gjerne gjelder tilfeller der hørselstapet har blitt oppdaget på nyfødtscreening og/eller hvor det er aktuelt med CI.

I andre tilfeller er det PP-tjenesten som tar mye av ansvaret for å gi informasjon og veiledning samt sette foresatte i kontakt med Statped. Dette gjelder som regel i tilfeller der hørselstapet oppdages i senere alder, for eksempel i barnehagen eller på helsestasjonen. Proba oppgir i sin rapport at informantene de har snakket med virker å være godt kjent med og anerkjenner norsk tegnspråk som et fullverdig språk.

Informantene påpeker de gjør individuelle vurderinger av behovet for tegnspråk i hver enkelt sak, og at behov i all hovedsak knyttes til grad av hørselstap. De fleste virker også å mene at det er viktig med tegnspråkopplæring for de som har CI. Som Statped virker PP-tjenesten å fremsnakke tospråklighet, i tillegg til å fremheve at det handler om å gi barnet mulighet til å selv kunne velge, blant annet fordi det er usikkerhet knyttet til utvikling av hørsel hos små barn og i hvilken grad hørselstekniske hjelpemidler vil fungere.

Proba finner at det det virker å være noe variasjon i når ansatte fra PP-tjenesten vurderer at det er hensiktsmessig å starte opp med tegnspråkopplæring. Det beskrives i rapporten at enkelte informanter antyder at det kan være hensiktsmessig å starte med norsk med tegn støtte og vurdere behovet for tegnspråk etter hvert. Dette begrunnes blant annet med at norsk med tegn støtte er lettere å lære. Andre informanter er imidlertid tydelige på at de mener at det er viktig å starte med tegnspråkopplæring tidlig, både fordi det ofte kan være usikkerhet knyttet til hvordan hørselstapet vil utvikle seg og om barnet vil kunne nyttiggjøre seg av ulike hjelpemidler.

Proba finner at PP-tjenesten i varierende grad gir konkrete råd om valg av språk. Enkelte av

informantene Proba har snakket med oppgir at de ikke gir råd eller anbefalinger, men at de heller gir informasjon om hvilke ulike alternativer som foreligger, slik at foresatte selv skal kunne ta et informert valg. Andre oppgir at de også kan anbefale bruk av tegnspråk dersom de mener at det er riktig. Proba finner for eksempel at det er flere som anbefaler tegnspråkopplæring til barn med CI. Det påpekes samtidig av de samme informantene at det er foresatte som tar det endelige valget og at det er viktig å ha respekt for det valget de tar.

Proba beskriver at det, blant informantene de har snakket med, virker å være relativt lite kompetanse om og i norsk tegnspråk. Proba finner imidlertid også at de ansatte i PP-tjenesten som i liten grad har kompetanse på hørsel eller tegnspråk, i hovedsak henviser sakene til Statped for individuell tilpasset språkveiledning.

Intervjuer vi har gjennomført indikerer at det er stor variasjon i hvilken kompetanse PP-tjenesten besitter, både innad i enhver kommune og på tvers av kommuner. Inntrykket er også at Statped opplever at det kan være underforbruk av tjenestene de tilbyr, blant annet i form av at kommunene med størst behov ikke nødvendigvis er de som tar kontakt, men snarere de kommunene som i realiteten har relativt god kompetanse på feltet. Dette stemmer også overens med funn fra Proba. Rapporten viser til at enkelte informanter oppgir at saker som burde vært henvist til eller drøftet med Statped ikke har blitt det.

3.2.3 Barnehager og skoler

Barnehager og skoler med et tilrettelagt tilbud møter gjerne foresatte som allerede har tatt et valg om språkopplæring. Enkelte av aktørene vi har snakket med, påpeker at råd og veiledning tilknyttet språkvalg ikke nødvendigvis faller innunder deres oppdrag, og at de som regel aldri gir konkrete råd knyttet til språkvalg og språkutvikling. En skole oppgir i samtale at de gjerne kan diskutere både språkvalg og skolevalg med foresatte, men at de ikke nødvendigvis har tilstrekkelig kompetanse til å veilede foresatte knyttet til om barnet bør få opplæring etter § 2-6 eller ikke. En barnehage forteller at det kan skje at de anbefaler tegnspråk dersom de ser at barnet sliter med å ta del i lek og andre sosiale interaksjoner.

Informanter vi har snakket med påpeker imidlertid at de alltid er åpne for å snakke med foresatte som ønsker å diskutere språkvalg, samt at de i disse tilfellene som regel fokuserer på å informere foresatte om fordelene ved tospråklighet. En informant påpeker at vedkommende gjerne kan oppgi, hvilke rettigheter barnet har dersom foresatte velger tegnspråk og lignende, samt hva som kan være fordeler ved å velge tegnspråk senere i livet, for eksempel ved

studier, men at vedkommende aldri sier noe konkret om hva som er «det riktige» valget for barnet.

En skole trekker frem at de ofte veileder foresatte som har barn i overgangen mellom barnehage og skole, og som er usikre på om de skal velge opplæring på nærskolen eller på en skole med tilrettelagt tilbud. Da kan skolen gjerne invitere foresatte til å se på fasilitetene ved skolen samt informere om hvordan skolen arbeider og hva som kan være fordeler ved å la barnet begynne på skolen. Skolen opplever at et slikt besøk ofte får foresatte til å se fordelene ved skolen, sammenlignet med hjemmeskole hvor det er mindre tilrettelegging og kompetanse på tegnspråk. Skolen forteller at de også er opptatt av å trygge foresatte på at det er mange fordeler ved å velge tospråklighet og at barnet alltid vil ha mulighet til å velge bort tegnspråk senere i livet.

Flere av informantene vi har snakket med oppgir at enkelte foresatte kan være bekymret for at det å velge en barnehage eller skole med tilrettelagt tilbud skal gå utover barnets talespråklige utvikling. Dette gjelder særlig foresatte som selv er hørende og som ikke har kjennskap til tegnspråk fra tidligere. En barnehage forteller imidlertid også at de kan oppleve at foresatte som selv har en hørselsnedsettelse ofte kan ha den motsatte bekymringen – at barnehagen har for stort fokus på talespråklig utvikling og for lite fokus på tegnspråk. I disse tilfellene forsøker barnehagen gjerne å snakke med foresatte om at det kan være viktig at det også legges til rette for at barnet skal kunne bruke hørsel og utvikle tale.

Videre påpekes det også i intervju at flere foresatte uttrykker bekymring for konsekvensene knyttet til å distansere barnet fra lokalmiljøet samt at skoletilbudet ofte kan innebærer at barnet får en relativt lang reisevei til skolen.

3.2.4 Andre relevante aktører

Som tidligere nevnt, har enkelte kommuner egne tilbud til foresatte som tilsvarer Statpeds Strakstilbud, og som også følger opp foresatte og barn i etterkant av denne samtalen. Eksempler på slike tilbud er Syns- og audiopedagogisk tjeneste i Hordaland (SAPT)⁶ og Vetland skoles utadrettede tjeneste, som er et kommunalt spesialpedagogisk ressursenter for hørselshemmede i Oslo kommune.⁷

Syns- og Audiopedagogisk Tjeneste (SAPT) er en råd- og veiledningstjeneste som bistår personer i alle aldre bosatt i gamle Hordaland fylke. For å få bistand fra tjenesten må en ha et dokumentert hørsels- eller synstap. Tjenesten gjennomfører blant annet

strakssamtaler med foresatte til barn med sterkt nedsatt hørsel. I disse samtalen informerer SAPT om kommunalt og statlig tjenesteapparat, herunder helsestasjon, PP-tjeneste, og Statpeds tjenester (f.eks. eksempel «God start») og «(Individuell språkveiledning)». Språklig og kommunikativ utvikling står sentralt i strakssamtalene. Når det gjelder tegnspråk oppgir tjenesten at de er opptatt av å informere foresatte om at «det ene ikke utelukker det andre», blant annet ved å vise til nyere forskning og erfaring. I sin veiledning tar SAPT utgangspunkt i det enkelte barn og familiens situasjon. Ansatte i tjenesten er tydelig på at det er foreldrenes rett til å velge språkkode for sitt barn.

Vetland utadrettede enhet bistår hørselshemmede barn og unge i alderen 0-16 år. Tjenesten holder kurs og gir veiledning til foresatte, barnehager og skoler. Dette inkluderer også en «Startpakke» – et tilbud til alle foresatte i Oslo kommune som har barn fra 0-6 år med et nyoppdaget hørselstap. Startpakken, som har et omfang på 7,5 time, kan gis individuelt eller i gruppe med andre familier i samme situasjon. Som en del av pakken, informeres foresatte blant annet om tilvenning av høreapparat og cochleaimplantat (CI). Det gis også informasjon om talespråk, tegn-til-tale og tegnspråk, samt ulike opplæringstilbud til hørselshemmede barn. I intervju forteller informanter fra tjenesten at de er opptatt av at de tidlig tar opp tegnspråk i samtaler med foresatte, samt at de er opptatt av å fremsnakke tegnspråk og fordelene ved tospråklighet. Vetland oppgir at mange foresatte, som har barn som har fått operert inn CI, lurer på om barnet vil trenge tegnspråk. Enkelte foreldre oppgir også at de ikke ønsker at barnets skal lære tegnspråk. Tjenesten er i dialog med disse foresatte opptatt av å realitetsorientere når det gjelder hva som vil være realistisk med tanke på barnets utnyttelse av CI, for å sikre at foreldrene tar et informert valg.

Mange foresatte ønsker gjerne at tjenesten skal gi en konkret anbefaling om hva som vil være det beste for barnet, men tjenesten er tydelig på at de aldri uttrykker at barnet burde eller ikke burde lære tegnspråk. De ansatte vil, i tilfeller der foresatte etterspør konkrete råd, gi foresatte mer generell informasjon om konsekvensene av ulike valg, i tillegg til å informere om fordelene ved at barnet lærer seg flere språk som de kan kommunisere med og lære på. Tjenesten oppgir i intervju at de opplever at mange foresatte er opptatt av fremtidig utdanningsløp og barnets fremtidige muligheter. Flere og flere foresatte reflekterer blant annet rundt at tolk kan være et mulig

⁶

<https://www.bergen.kommune.no/innbyggerhjelpen/barnehage-og-skole/grunnskole/spesialpedagogisk-tilbud/synsog-audiopedagogisk-tjeneste-i-hordaland-sapt>

⁷ <https://vetland.osloskolen.no/kurs-og-veiledning/utadrettet-tjeneste/hvem-kan-fa-bistand/>

og nødvendig hjelpemiddel for barnet senere i livet, for eksempel i forbindelse med studier og forelesninger.

3.3 Støtteapparatets kjennskap til veiledere og eksplisitte føringer

Det virker å være liten kjennskap på tvers av støtteapparatet til eksplisitte føringer som sier noe om hvilken veiledning, informasjon og råd støtteapparatet skal eller burde gi. Vår kartlegging tyder også på at det i liten grad eksisterer noen form for slike føringer og/eller retningslinjer fra nasjonalt hold.

Enkelte aktører, som Statped, har etablert egne interne retningslinjer, for eksempel for hva som skal nevnes som en del av en strakssamtale. Andre aktører henviser også til Statpeds hjemmesider, hvor det finnes informasjon om tegnspråk og hvilke rettigheter foresatte har knyttet til tegnspråk og tegnspråk-opplæring.

Flere ulike deler av støtteapparatet, både innenfor helse- og opplæringssektoren, uttrykker seg tvilende til om det vil være nyttig med tydeligere nasjonale føringer eller veiledere knyttet til hvilke råd og/eller hvilken veiledning som bør gis til foresatte. Dette begrunnes blant annet med at hver enkelt sak, og hver enkelt familie, er unik og at det derfor er viktig at ansatte har fleksibilitet til å tilpasse råd og veiledning i hver enkelt sak. Råd og veiledning kan i liten grad standardiseres, men må heller skreddersys. Det understrekes imidlertid at det kan være behov for profesjonalisering, for å forhindre at råd og veiledning i for stor grad blir personavhengig.

Det løftes også frem av flere at det kan være et behov for en veileder eller bedre informasjon til foresatte, som sier noe om hva de burde kunne

forvente i etterkant av at barnets hørselshemming blir oppdaget. For eksempel når og i hvilke tilfeller foresatte kan forvente å bli henvist til Statped, hvilke tjenester Statped kan tilby, samt at det finnes barnehager og skoler med et spesielt tilrettelagt tilbud om tegnspråkopplæring. Samlet og lett tilgjengelig informasjon kan bidra til å sikre at foresatte får tilgang på den samme informasjonen og dermed også har mulighet til å etterspørre det samme tilbudet.

3.4 Bruk av oppdatert kunnskap i arbeidet

Alle aktørene vi har snakket med oppgir at de etterstreber å holde seg oppdatert på gjeldende forskning innen språkutvikling og tegnspråk. Mange oppgir også at de aktivt benytter oppdatert kunnskap i møtet med foresatte, i form av at ansatte i fellesskap diskuterer om og eventuelt også hvordan ny forskning bør påvirke den veiledningen de gir. Videre er det også flere aktører som forteller at de aktivt henviser til nyere forskning i samtaler med foresatte.

Det trekkes imidlertid frem av flere at det finnes lite norsk forskning og at mye av forskningen som foreligger derfor ikke alltid er direkte overførbart til norsk sammenheng. Det pekes blant annet på at det kan være behov for mer forskning på grensesnittet mellom lesing og skriving samt hvordan det bør jobbes med engelskopplæring for barn som har opplæring i og på tegnspråk. Flere aktører trekker frem Patrick Kermits forskning som relevant og interessant, men etterlyser samtidig også mer forskning på tegnspråkopplæring og tospråklighet. Enkelte aktører viser til at de selv deltar i egne forskningssamarbeid, som enten direkte eller indirekte omfatter tegnspråk og tegnspråkutvikling.

4. Foresattes opplevelse av informasjon, veiledning og råd om tegnspråk fra helse- og opplæringssektoren

Vår kartlegging indikerer at foresatte i liten grad opplever å få informasjon eller veiledning om tegnspråk fra aktører i helsesektoren, men at mange er fornøyd med veiledningen fra opplæringssektoren. Statped fremstår også som en viktig bidragsyter til informasjon og veiledning, særlig det første året etter at barnets hørselstap avdekkes – trolig som følge av sitt strakstiltak. Valg av språk- og språkopplæring oppleves for mange foresatte som overveldende. Mange ønsker seg derfor tydeligere råd og veiledning fra støtteapparatet.

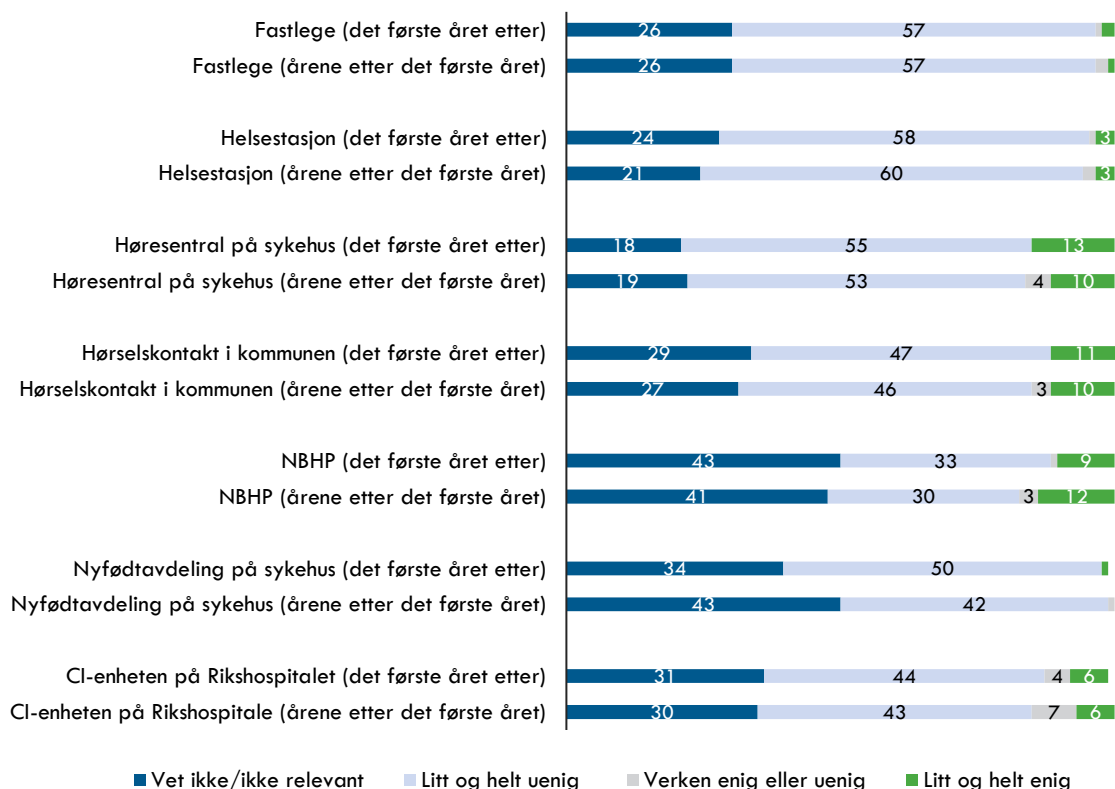
4.1 Foresattes kontakt med helse- og opplæringssektoren

Vi har i spørreundersøkelsen stilt foresatte spørsmål om hvilken informasjon, veiledning og hvilke råd knyttet til tegnspråk de har fått fra helse- og opplæringssektoren. Vi har også kartlagt hvordan foresatte har opplevd kontakten med støtteapparatet, samt hva de eventuelt har savnet av informasjon og veiledning. I intervjuer med et utvalg av respondentene har vi fått utdypet hvilke tanker som ligger bak svarene som er gitt i spørreundersøkelsen.

4.1.1 Veiledning fra aktører i helsesektoren

Overordnet viser resultatene fra spørreundersøkelsen at foresatte får lite informasjon og veiledning om tegnspråk fra helsesektoren, både det første året etter barnets nedsatte hørsel/døvhet ble fastslått, og i årene etter det første året.

Figur 4-1: Foresattes svar på påstand om at de har mottatt informasjon og veiledning om tegnspråk fra ulike aktører i helsesektoren, både i løpet av det første året etter at barnets nedsatte hørsel/døvhet ble fastslått og i årene etter det første året

Kilde: Spørreundersøkelse til foresatte, gjennomført av Oslo Economics. N=88.

Merknad: Dataetiketter for svar med færre enn tre respondenter er tatt ut av figuren. Kilde: Spørreundersøkelse til foresatte, gjennomført av Oslo Economics.

Av de foresatte som oppgir at de har mottatt informasjon og veiledning fra helsesektoren det første året hvor hørselstapet oppdages, oppgir henholdsvis 13 og 11 av disse å ha fått informasjon og veiledning fra høresentral på sykehus og hørselskontakt i kommunen. Ni respondenter oppgir å ha fått informasjon og veiledning fra Nasjonal behandlingstjeneste for hørsel og psykisk helse (NBHP). Det er få foresatte som oppgir å ha fått informasjon og veiledning om tegnspråk fra CI-enheten ved Rikshospitalet, både det første året hvor hørselstapet oppdages og i de følgende årene.

I fritekstsvar og i intervjuer er det flere respondenter som oppgir at de har fått liten eller ingen informasjon eller veiledning om tegnspråk fra helsesektoren i etterkant av at barnets hørselstap ble oppdaget. Flere poengterer at informasjon og veiledning fra både høresentral og Rikshospitalet i størst grad har handlet om høretekniske hjelpemidler, samt hvordan disse kan utnyttes best mulig. En informant, som har et barn som har gjennomgått CI-operasjon, oppgir blant annet at tegnspråk aldri var et tema på møtene med Rikshospitalet. Informanten oppgir at vedkommende opplever «de medisinske instansene har kontroll på sitt», men at det oppleves som problematisk at de ikke nødvendigvis «ser hele bildet».

«På sykehuset fikk vi egentlig bare teknisk informasjon om selve høreapparatene og hvordan vi skulle stelle og vedlikeholde dem»

Respondent i spørreundersøkelse til foresatte

En annen respondent oppgir i fritekstsvar at vedkommende opplevde å få lite informasjon om tegnspråk fra «det medisinske feltet på sykehuset» og at det var størst fokus på at «dersom CI fungerte trengtes kanskje ikke tegnspråk». Den samme respondenten understreker imidlertid at vedkommende også har møtt helsepersonell som kunne litt tegn, og som har tatt i bruk dette i møtet med barn og foresatte. Respondentens understreker at de aldri opplevde at helsepersonell frarådet bruk av tegnspråk, men heller at det var mest fokus på det auditive.

Det er respondenter som opplever at helsesektoren, i mange tilfeller CI-enheten ved Rikshospitalet, kan gi informasjon og veiledning hvor det oppfattes som at aktørene, enten direkte eller indirekte, fraråder tegnspråk. En foresatt forteller at vedkommende opplevde at CI-enheten var negative til, og til dels hold tilbake informasjon om, tegnspråk i samtaler. Den samme informanten forteller at det i ettertid har vist seg at barnet ikke ville få god utnyttelse av CI og at

foresatte først da fikk vi beskjed om at det ville være hensiktsmessig for barnet og foresatte å lære seg tegnspråk. I lys av dette er informanten skeptisk til at CI-enheten ikke er mer bevisst sin rolle når de i stor grad utelukkende fokuserer på lyd. En annen foresatt forteller at vedkommende har et inntrykk at av CI-enheten, og den informasjonen som gis i møte med enheten, «setter en presedens» som flere foresatte følger. Informanten har et inntrykk av at dersom CI-enheten hadde vært enda tydeligere på at det var anbefalt å satse på tospråklighet, så hadde flere foresatte gjort dette.

Det er imidlertid også foresatte som opplever det som nyttig at det kommuniseres at det kan være krevende å fokusere både på lytte- og tale trening i etterkant av CI-operasjon:

Rikshospitalet var veldig bra rundt alt med CI og tale trening, men anbefalte ikke tegnspråkopplæring samtidig og det var nok et godt råd da begge deler i seg selv er ganske krevende.

Respondent i spørreundersøkelse til foresatte

Høresentralene trekkes også frem som en aktør som, i sin veiledning, fokuserer mest på de hørselstekniske hjelpemidlene og det auditive, og ikke tegnspråk. En foresatt forteller i intervju at vedkommende opplever at høresentralene «holder seg helt borte fra» å snakke om tegnspråk, og at de generelt har liten kompetanse på tegn. Den samme informanten oppgir at vedkommende opplever at høresentralen ikke ønsker å gi noen råd, i frykt for å bli anklaget for å påvirke foresatte i deres valg. Vedkommende uttrykker imidlertid et ønske om at høresentralen skal gi informasjon om at det ikke skader å bruke tegn.

«Da vi spurte lege på høresentral på sykehuset om å bruke norsk med tegn støtte, ble det avfeid og vi fikk beskjed om at det var ikke nødvendig. Statped har derimot gitt oss mye god informasjon, veiledning og kurs.»

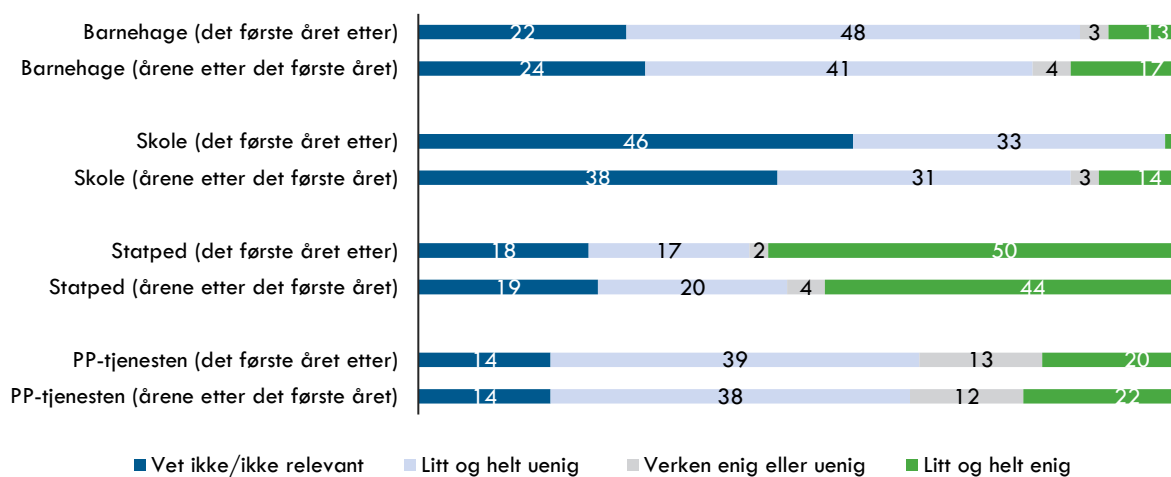
Respondent i spørreundersøkelse til foresatte

4.1.2 Veiledning fra aktører i opplæringssektoren

I spørreundersøkelsen er det langt flere foresatte som oppgir at de har fått informasjon og veiledning fra

opplæringssektoren, sammenlignet med helsesektoren (Figur 4-2).

Figur 4-2: Foresattes svar på om de har mottatt informasjon og veiledning om tegnspråk fra ulike aktører i opplæringssektoren, i løpet av det første året etter at barnets nedsatte hørsel/døvhet ble fastslått og i årene etter det første året

Kilde: Spørreundersøkelse til foresatte, gjennomført av Oslo Economics. N=88.

Merknad: Dataetiketter for svar med færre enn tre respondenter er tatt ut av figuren. Kilde: Spørreundersøkelse til foresatte, gjennomført av Oslo Economics.

Statped fremstår som den viktigste bidragsyteren til informasjon og veiledning, både det første året etter og i årene etter det første året. Dette understrekes også av flere respondenter i fritekstsvaret. Flere (20 respondenter) oppgir også å ha mottatt informasjon og veiledning om tegnspråk fra PP-tjenesten det første året etter barnets hørselstap ble fastslått, og også i årene etter det første året (22 respondenter).

«Vi fikk informasjon om tegnspråk gjennom et Straksteam (audio-pedagog i fylket og Statped) som kom på sykehuset. Disse var med fra vi fikk beskjed om at hørselstapet.»

Respondent i spørreundersøkelse til foresatte

I intervjuer har Statped blitt trukket frem som en viktig aktør, både for veiledning og informasjon om tegnspråk og språkvalg, men også som tilbyder av kurs som gjør det mulig for foresatte å lære tegnspråk og derfor velge tegnspråk for barnet sitt. Stakssamtalen, som Statped gjennomfører med foresatte like etter at hørselstapet oppdages, trekkes av mange frem som særlig positiv, både i intervjuer og i spørreundersøkelsen. Det er flere foresatte som forteller at denne samtalen har oppklart mange spørsmål og bekymringer knyttet til barnet generelt og språk spesielt.

«Statped ble redningen etter straks-samtale. Da var vi i systemet og fikk først tilbud om elevkurs som vi deltok på. I løpet av elevkurset, og med veiledning fra rådgiver i Statped, fant vi ut at «Se Mitt Språk» var det barnet vårt trengte.»

Respondenter i spørreundersøkelse til foresatte

Statped blir også trukket frem som en viktig arena hvor foresatte kan møtes, dele informasjon, råd og erfaringer. Disse erfaringene har blitt trukket frem som viktige når det kommer til forståelse for hvordan barnets hverdag med en hørselsnedsettelse kan bli. Foresatte kan dele erfaringer og opplevelser knyttet til møter med ulike instanser i hjelpeapparatet, og fortelle om hvilke situasjoner og hvilken informasjon som har vært avgjørende for den enkelte familie. Blant annet informasjon om og erfaringer knyttet til barnehager og skoler med et spesielt tilrettelagt tilbud, har blitt trukket frem som viktig.

«De [Høresentral] sendte beskjed til Statped, som ringte oss samme dag. De betrygget oss og inviterte oss til en strakssamtale over helgen. Der

fikk vi vite litt om hva som finnes av tilbud og at det finnes en kurspakke hvor vi kan treffe andre i samme situasjon.»

Respondenter i spørreundersøkelse til foresatte

En foresatt har likevel i intervju påpekt at vedkommende har et inntrykk av at Statped ikke er konsekvent i rådene som gis, og at det er person-avhengig hvilke råd og anbefalinger foresatte får. En annen foresatt trekker frem at Statped kan sende et uheldig signal ved å ha delt tegnspråk og hørsel i to ulike avdelinger. Vedkommende trekker frem at dette kan sende signal til foresatte om at dette er to ulike ting som skal holdes adskilt, og at foresatte kan tro at de er gjensidig utelukkende.

En annen respondent oppgir i fritekstsvar at de opplevde at Statped frarådet at barnet skulle lære seg tegnspråk og heller hadde fokus på at barnet skulle bli «(hørende)». Det var først da barnet begynte på skolen på hørselsavdelingen at skolen «(satte hjulene i sving)» og fikk familien med på «(Se mitt språk)».

Flere uttrykker bekymring over den pågående omorganiseringen i Statped og hvilken konsekvens omorganiseringen vil få for Statpeds kurstilbud. En foresatt trekker i intervju frem hvordan de opplever at tilbudet av kurs og selve kursopplegget har endret seg, gjerne i løpet av kursperioden. Informanten har en oppfatning av at endringene, og uforutsigbarheten dette medfører, er en konsekvens av omorganiseringen. En annen foresatt trekker frem at «(Se mitt språk)» har vært veldig viktig, og er redd dette og lignende kurs vil fases ut. Det er også flere som uttrykker bekymring knyttet til om PP-tjenesten skal ta over all veiledning av foresatte, og at Statped ikke skal være like involvert som tidligere.

«Skole og barnehage har vært flinke til å orientere om barnets tegnspråklige utvikling. PP-tjenesten har ikke vært en aktiv aktør, og har kun blitt innkalt ved behov. Min oppfatning er at PP-tjenesten har manglende kompetanse på området.»

Respondent i spørreundersøkelse til foresatte

I fritekstsvar til spørreundersøkelsen og i intervjuer er det flere foresatte som har trukket frem hvordan de

opplever at PP-tjenesten mangler tilstrekkelig kompetanse innen hørsel og tegnspråk til å kunne gi god og kompetent veiledning og informasjon til foresatte. Veiledningen har av én foresatt blitt beskrevet som mangelfull, og at deres kontaktperson der ikke kunne noe mer enn de selv hadde lært fra videoer fra Statped.

«Jeg har flere ganger møtt foresatte som ikke har hørt om tilbudet [om tegnspråkopplæring], eller som møter stor motstand hos PP-tjenesten og derfor ikke mottar ønsket tilbud, dette er sjokkerende.»

Respondent i spørreundersøkelse til foresatte

Enkelte oppgir også at de opplever at PP-tjenesten, enten bevisst eller ubevisst, har arbeidet imot foresattes ønske om at barnet skal få tegnspråkopplæring. En respondent oppgir blant annet i fritekstsvar at vedkommende opplever at all oppfølging barnet har fått har vært «(på tross av)» PP-tjenesten. Respondenten oppgir at vedkommende opplevde at PP-tjenesten forhindret at barnet fikk opplæring etter § 2-6. Det var først etter at familien valgte å flytte til en annen kommune at barnet fikk tilfredsstillende opplæring i tegnspråk.

«Jeg måtte selv informere PP-tjenesten om at barnet måtte i tegnspråkmiljø og hvorfor. Jeg skrev henvisningen /søknaden fra PP-tjenesten til barnehagen for dem.»

Respondent i spørreundersøkelse til foresatte

«PP-tjenesten forstod ikke hvorfor man skulle bruke tegnspråk og trodde CI ville gjøre hen hørende. Statped har støttet, oppmuntret og lært bort tegnspråk og har hatt en enorm betydning.»

Respondent i spørreundersøkelse til foresatte

Mange foresatte har trukket frem at manglende kompetanse hos PP-tjenesten har gjort at foresatte har blitt møtt med manglende forståelse for omfanget av barnets hørselstap, eller hvilke tilrettelegginger som barnet vil kunne ha behov for. Dette gjelder særlig

foresatte til barn med resthørsel, men hvor dette ikke er tilstrekkelig til å kunne for eksempel oppfatte hva som blir sagt i et klasserom med mange elever.

«PP-tjenesten i [kommunen] har alltid vært et kjempeproblem. De nektet blant annet ansatte i barnehagen å delta på gratis kurs i tegnspråk, fordi de mente barnet mitt kun skulle benytte tegn til tale.»

Respondent i spørreundersøkelse til foresatte

Det er imidlertid også enkelte som har positive opplevelser med PP-tjenesten. I intervju trekker blant annet en respondent frem hvordan de hadde et eget apparat å forholde seg til på sykehuset, og at dette likevel ikke ga dem noen hjelp og veiledning. Ansvarsgruppemøte med PP-tjenesten og barnehage, hvor språkvalg og rettigheter knyttet til dette valget ble diskutert, ble avgjørende for valget av språk. I fritekstsvaret oppgir en annen respondent:

«Vi flyttet til en annen bydel. Der jobber en svært dyktig PP-tjenestendame som anbefalte alltid tegnspråk for mitt barn. Når barnehagen tilbød lite norsk tegnspråk, maste PP-tjenesten om å bruke norsk tegnspråk hele tiden og støttet oss som familie fullt.»

Respondent i spørreundersøkelse til foresatte

Resultater fra spørreundersøkelsen indikerer at skolen er mindre sentral når det gjelder informasjon og veiledning knyttet til valg av tegnspråk, sammenlignet med for eksempel barnehage. Dette kan henge sammen med at foresatte, innen barnet skal begynne på skolen, gjerne allerede har tatt valg knyttet til språk. Intervjuer med foresatte og aktører innen helse- og opplæringssektoren støtter opp om dette (som diskutert i 3.2.3).

«Barnehage og skole hadde overhodet ingen kompetanse på feltet. De ønsket å lære, men ble hindret av PP-tjenesten og kommuneøkonomi. Det er kun flaks og stahet som gjør at mitt barn har

fått mye av den hjelpen og tilgangen på tegnspråk som hun har krav på»

Respondent i spørreundersøkelse til foresatte

I intervjuer har foresatte også vist til hvordan barnehageansatte, lærer og rektorer, gjerne i skoler og barnehager uten et spesielt tilrettelagt tilbud, ikke har forståelse for de tilretteleggingsbehov som foresatte ber om. I flere tilfeller har foresatte opplevd å ikke få gjennomslag for den tilretteleggingen barnet har krav på. Problemet har ofte blitt løst ved at Statped og/eller PP-tjenesten har gått i dialog med barnehage eller skole og forklart situasjonen for dem.

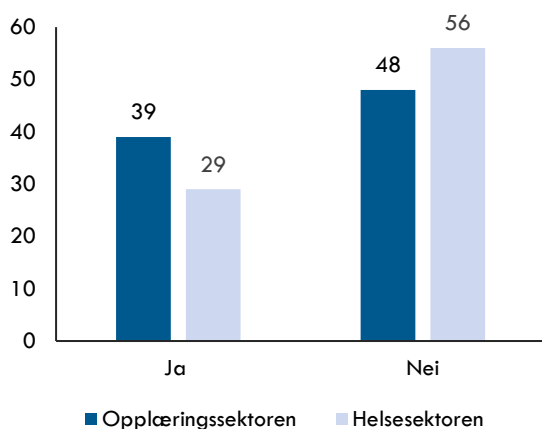
«Barnehage hadde ingen erfaring eller kompetanse på hørselstap, men koblet inn PP-tjenesten. PP-tjenesten hadde heller ingen kompetanse på hørsel som medførte at skoleovergang m.m. ble mye verre enn mange andre barn. PP-tjenesten er en katastrofe for barn med hørselstap i vår kommune. Statped ble redningen vår etter strakssamtale.»

Respondent i spørreundersøkelse til foresatte

4.2 Flertallet av foresatte har ikke fått en konkret anbefaling fra støtteapparatet

På spørsmål om foresatte har fått konkret anbefaling knyttet til hvilket eller hvilke språk de burde velge for barnet, oppgir et flertall at de ikke har mottatt dette, hverken fra helse- eller opplæringssektoren (Figur 4-3). Av de som oppgir at de har fått en konkret anbefaling, er det flest som har opplevd å få dette fra aktører innen opplæringssektoren.

Figur 4-3: Foresattes svar på om de har fått en konkret anbefaling fra en eller flere aktører i helse- eller opplæringssektoren om hvilket eller hvilke språk de burde velge for barnet

Kilde: Spørreundersøkelse til foresatte, gjennomført av Oslo Economics. N(helsesektoren)=85 og N(opplæringssektoren)=88. Merknad: Respondenter som svarte «Vet ikke» har blitt utelatt fra figuren.

«Helse og opplæringsfolkene har ikke gitt noen anbefalinger, vi har selv ønsket å lære tegn-til-tale fordi vi ser at hun lærer det lynraskt og har god nytte og glede av det. Det er dessverre vanskeligere for oss voksne å lære et nytt språk, derfor hadde det vært fint med litt hjelp.»

Respondent i spørreundersøkelse til foresatte

Av respondentene som oppgir at de har fått en anbefaling fra støtteapparatet, er det variasjoner i hvilke anbefalinger de oppgir å ha fått (Figur 4-4). Av respondentene som har fått et konkret råd fra opplæringssektoren, svarer om lag halvparten at de ble anbefalt å velge en tospråklig tilnærming, enten med norsk tegnspråk eller norsk talespråk som førstespråk. Det samme gjelder for respondentene som har fått et konkret råd fra helsesektoren, men det er også en relativ stor andel av disse som er blitt anbefalt kun norsk talespråk. Det er også et lite antall respondenter som oppgir å ha fått motstridende anbefalinger fra ulike aktører innen helse- og/eller opplæringssektoren.

Figur 4-4: Hva foresatte som oppgir å ha fått en konkret anbefaling fra støtteapparatet oppgir at de ble anbefalt å velge for barnet

Kilde: Spørreundersøkelse til foresatte, gjennomført av Oslo Economics. N(opplæringssektoren)=39 og N(helsesektoren)=29. Merknad: Det kan være vanskelig å definere hva som er «førstespråk». Mange kan både i en tidlig fase og gjennom hele livet vekse mellom to språk, hvor begge føles like naturlig å bruke for både barn og foreldre. For flerspråklige er det ofte vanskelig å avgjøre hva som er førstespråket.

Av de foresatte som har mottatt en konkret anbefaling fra aktører innen helsesektoren, svarer flest at de mottok denne anbefalingen fra CI-enheten ved Rikshospitalet. Nasjonal behandlingstjeneste for hørsel og psykisk helse (NBHP), samt hørecentral på sykehus, er også aktører som har gitt anbefalinger til flere foresatte. Et fåtall foresatte har oppgitt å ha fått anbefalinger fra helsestasjon, hørselskontakt i kommunen, nyfødtafdelingen på sykehus eller fastlege.

Innen opplæringssektoren er det et stort flertall av foresatte som har mottatt anbefalinger fra Statped knyttet til språkvalg. I tillegg er det mange av de som har mottatt anbefalinger som har fått disse fra PP-tjenesten. Det er også enkelte som har mottatt anbefalinger fra skole og barnehage.

Fra intervju med foresatte har et stort flertall sagt at de i liten grad mottar konkrete anbefalinger fra støtteapparatet, men i de tilfellene hvor dette skjer er det ofte Statped som kommer med anbefalinger. De fleste har også opplevd at Statped anbefaler å ikke velge bort noe, men å satse på tospråklighet i starten og eventuelt velge å satse mer på ett språk senere, når det er mer tydelig hva barnet har behov for.

Det er også foresatte som oppgir at de har opplevd å få motstridende råd fra ulike aktører. En informant forteller blant annet i intervju at de opplevde å få noen tips og råd fra Høresentralen, men at disse senere sto i kontrast til råd og tips fra audiopedagog

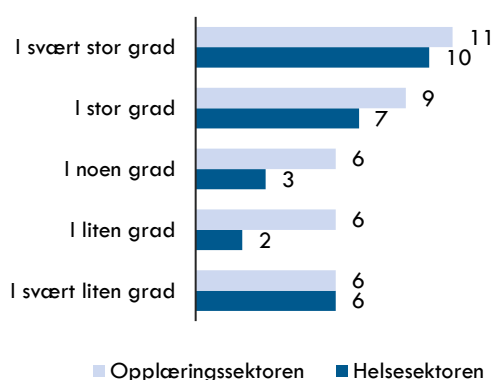
i kommunen. Den samme respondenten uttrykker at det som foresatt har vært vanskelig å vite hva som er gode tips og hvilke fagfolk du skal høre på. Dette gjør valget knyttet til språk og språkopplæring enda mer utfordrende enn det allerede er. En annen foresatt forteller at all informasjonen og alle aktører som tok kontakt, gjorde at de som foresatte ikke forsto hvem alle var, hvorfor de tok kontakt og hvilken informasjon de burde legge vekt på.

«I utgangspunktet var vi positive til tegnspråk og ville ta mot det tilbudet. Dette var særlig etter første opphold ved Statped at vi så fordelene med å lære tegnspråk tidlig. Råd fra sykehuset og PP-tjenesten var derimot motsatt. Fokus på tale, men noe forsiktige råd og vinkling til at det er vårt valg.»

Respondent i spørreundersøkelse til foresatte

For de foresatte som oppgir at de har mottatt anbefalinger om valg av språk, oppgir et flertall at disse anbefalingene i svært stor eller stor grad var avgjørende for språkvalget (Figur 4-5).

Figur 4-5: Foresatte, som oppgir at de har fått en konkret anbefaling fra ulike deler av støtteapparatet, sitt svar på spørsmål om i hvilken grad anbefalingen var avgjørende for språkvalget

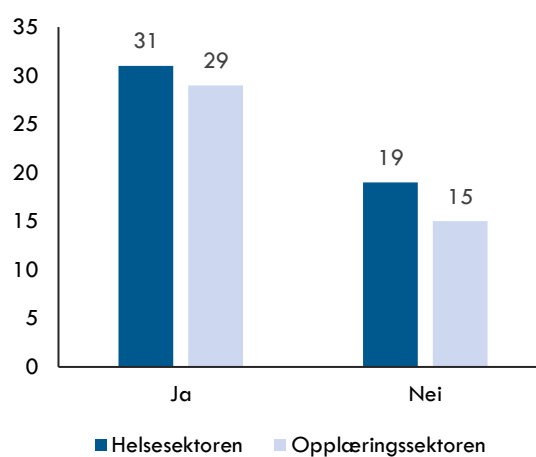
Kilde: Spørreundersøkelse til foresatte, gjennomført av Oslo Economics. N(opplæringssektoren)=38 og N(helsesektoren)=28

Foresatt vi har intervjuet har også trukket frem anbefaling, informasjon og veiledning som de har fått, har vært med på å avgjøre språkvalget for barnet. Mange har også i intervjuene valgt å trekke frem spesielt Statped og CI-enheten ved Rikshospitalet som viktige aktører hvor anbefalinger har blitt vektlagt.

4.3 Flere foresatte etterlyser tydeligere råd og veiledning fra støtteapparatet

Informasjonsbehovet i etterkant av at barnets hørselstap har blitt oppdaget er for mange foresatte stort. I spørreundersøkelsen kommer det frem at mange foresatte savner mer informasjon og tydeligere veiledning fra støtteapparatet. Av de som oppgir at de ikke ha fått en konkret anbefaling fra opplæringssektoren eller helsesektoren, svarer rundt to tredjedeler at de savnet en mer konkret anbefaling (Figur 4-6).

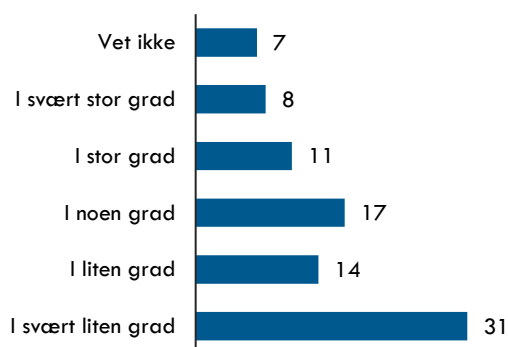
Figur 4-6: Foresatte, som oppgir at de ikke har fått en konkret anbefaling fra støtteapparatet, sitt svar på spørsmål om de savnet en mer konkret anbefaling fra ulike deler av støtteapparatet

Kilde: Spørreundersøkelse til foresatte, gjennomført av Oslo Economics. N(helsesektoren)=56 og N(opplæringssektoren)=48. Respondenter som svarte «Vet ikke» har blitt utelatt fra figuren.

Videre svarer over halvparten av respondentene som har besvart undersøkelsen at de i svært liten eller liten grad opplevde at den informasjonen de fikk var tilstrekkelig og relevant til å ta et informert valg om språkopplæring (Figur 4-7).

Figur 4-7: Foresatte sitt svar på om de opplever at de fikk tilstrekkelig og relevant informasjon fra helse- og opplæringssektoren til å ta et informert valg av språk for barnet

Kilde: Spørreundersøkelse til foresatte, gjennomført av Oslo Economics. N=88.

Det synes å være en oppfatning at støtteapparatet gjerne kan gi generell informasjon om «forløpet» ved ulike språkvalg, samt hvilke rettigheter som utløses dersom man velger enten det ene eller det andre. Flere foresatte har imidlertid trukket frem at de har savnet mer konkret informasjon og veiledning knyttet til barnets spesifikke situasjon, herunder hva som er anbefalt gitt barnets grad av hørselstap, samt hva som kan være fordeler og ulemper for deres barn ved ulike valg.

I fritekster og i intervjuer oppgir flere informanter at de opplever at de kort tid etter at de har fått beskjed om barnets hørselstap, skal ta mange og relativt store og langsiktige valg for barnet sitt – for mange knyttet til et tema de har lite kjennskap til fra før. En informant forteller blant annet at det opplevdes som både surrealistisk og overveldende av de som foresatte, som nettopp hadde fått sitt første barn, plutselig opplevde at de måtte ta stilling til ting som at barnet skulle ha tegnspråk som avgangsspråk på videregående, ha andre fag enn musikk og så videre.

«Sett i etterkant, med et barn med et så stort hørselstap og veldig lite verbalt språk, og som brukte lite naturlige gester og mimikk, kan jeg ikke forstå at ingen ga oss et direkte råd om at tegnspråk ligger helt naturlig for denne jenta og at dette er veien å gå.»

Respondent i spørreundersøkelse til foresatte

Også støtteapparatet forteller at foresatte ofte etterspør tydeligere anbefalinger. En aktør, som

gjærne møter foresatte som har tatt et valg om tegnspråkopplæring først etter at det har vist seg at barnet ikke vil ha tilstrekkelig utnyttelse av CI, forteller at mange av disse foresatte gir uttrykk for at de skulle ønske at de hadde fått mer og tydeligere informasjon fra støtteapparatet på et tidligere tidspunkt. Informanten forteller videre at mange foresatte forteller at de opplever at de ikke selv har hatt et godt nok grunnlag til å ta et valg vedrørende språkopplæring, og at fagpersoner med tilstrekkelig kunnskap ikke ønsker å si noe konkret om hva foresatte burde velge fordi det til syvende og sist skal være foresattes valg. Informanten sitter imidlertid med et inntrykk av at det er mange foresatte som opplever det som svært vanskelig å vite hva som er det riktige valget for deres barn, og som derfor ønsker seg at støtteapparatet er mer tydelig i sine råd.

En annen informant, som selv har CI, forteller at foresatte ofte stiller spørsmål som «Hva ville du gjort?» eller «Er du selv fornøyd med valget som ble gjort på dine vegne?». Informanten oppgir at vedkommende opplever at det som fagperson er viktig å være nøytral, men også komme med anbefalinger basert på observasjon av barnet. Dette innebærer for eksempel at informanten kan fortelle foresatte at observasjon tilsier at barnet bruker resthørsel mye og at dette virker å fungere godt, eller at barnet ikke virker til å ha tilstrekkelig hørsel og at talen derfor ikke er godt utviklet. Deretter kan informanten si at «basert på dette kan sånn eller sånn være riktig for ditt barn».

En aktør påpeker at mange i støtteapparatet nok kvier seg for å gi konkrete råd til foresatte i frykt for å gi inntrykk av at de har fordommer den ene eller den andre veien.

4.3.1 Foreslåtte tiltak for å sikre at foresattes informasjonsbehov dekkes

I intervju er det flere foresatte som kommer med forslag til hvordan støtteapparatets arbeid med informasjon og veiledning kan forbedres.

En foresatt viser til at flere av aktørene i støtteapparatet ofte snakker frem sine felt og anbefalinger og ofte har mindre fokus på andre relevante aspekter. Informanten savner derfor en veiledningstime som på en nøytral måte kan gi et fullstendig bilde av hvilke valg som kan og må tas, hvilke konsekvenser og muligheter de ulike valgene kan føre til. En annen foresatt går lenger, og ønsker at et veiledningstilbud skal legge opp til å bli kjent med foresatte og barnet, hvor det basert på dette skal være mulig å komme med konkrete anbefalinger og råd om hva som kan passe for akkurat dette barnet og denne familien. Det trekkes frem at helsesektoren gjerne kommer med konkrete råd, anbefalinger og føringer dersom barnet for eksempel har mye vondt i

magen eller får feber, men at dersom hørsel er nedsatt eller borte, er det ingen som vil gi konkrete råd.

Som et tiltak til hvordan kommunene kan følge opp foresatte og deres barn er det en informant som trekker frem hvordan barn som får CI jevnlig blir fulgt opp av CI-enheten ved Rikshospitalet. Denne oppfølgingen, med muligheter for å stille spørsmål og få veiledning, er noe vedkommende ønsker seg for alle barn med et hørselstap. Blant annet med muligheten til å få besøk hjemme, med råd og veiledning om tilrettelegging. En annen foresatt har trukket frem hvordan mange kommuner har kreftkoordinatorer, pårørendekoordinatorer og lignende, og at det også burde finnes en hørselskoordinator. Hørselskontakter i kommunene fremstår som relevante for å kunne inneha en slik rolle. Vår kartlegging har imidlertid avdekket at disse, i mange kommuner, i all hovedsak følger opp høretekniske hjelpemidler og at de ikke driver med rådgivning eller annen veiledning knyttet til språkvalg og tegnspråk.

Koordinerende tiltak har av en tredje foresatt blitt trukket frem som særlig viktig for de foresatte hvor barnets hørselstap ikke oppdages ved nyfødtscreening eller i tiden like etter fødsel. En fjerde foresatt poengterer at en slik koordinator kan sikre bedre dialog mellom instanser, da vedkommende i dag opplever liten eller ingen dialog mellom hørecentralen, Rikshospitalet, fastlege og lignende.

Det har i intervjuer blitt fremhevet av flere foresatte at kompetanse og muligheter for råd og oppfølging varierer ut i fra hvilken instans de snakker med, og er ofte avhengig av hvor en bor. Enkelte foresatte har valgt å flytte fordi de ikke opplevde av behovet til barnet kunne eller ville bli fulgt opp av kommunen på en slik måte som foreldrene så mest hensiktsmessig. I de kommunene hvor støtteapparatet har god kjennskap og gjør en god jobb med oppfølging kan dette være preget av en/få personer som legger mye ekstra tid og energi i å hjelpe foresatte. Dette gjør oppfølgingen sårbar dersom det oppstår sykdom, permisjoner eller utskiftning av personell.

Siden foresatte må henvises til Statped av PP-tjenesten har det i intervju blitt foreslått at det burde vært en overordnet mal for hvordan PP-tjenesten skal forholde seg til og følge opp barn med nedsatt hørsel. Det ble understreket at ingen familiesituasjon er helt lik, og at de fleste ønsker og trenger individuell oppfølging, men at tilbudet, informasjonen og muligheten for veiledning bør være lik for alle, uavhengig av for eksempel hvor de bor.

«PP-tjenesten pekte på at kommunen ikke har tegnspråkkompetanse, og at opplæring i tegnspråk vil gå ut over andre fag som barnet skal lære.»

Respondent i spørreundersøkelse til foresatte

4.4 Andre behov hos barn og foresatte

Det trekkes i intervjuer frem at tegnspråk og tegnspråkopplæring ikke nødvendigvis bare handler om å lære seg et nytt språk, men også å bli kjent med en ny kultur og et nytt miljø.

Miljøet knytte til hørselshemmede og tegnspråk er lite, særlig i mindre kommuner, noe som gjør at det er få andre ressurser å trekke på for både støtteapparatet og foreldre. Dette gjør også at det sosiale miljøet for barnet blir avgrenset og det er færre aktører som foreldre kan lene seg på når det kommer til ulike valg for barnet. En foresatt uttrykker i intervju at vedkommende ønsker at det opprettes nettverk av foresatte som er i samme situasjon, hvor de kan snakke om dette. Det understrekes at kursene til Statped gir denne muligheten, men at disse kursene kan komme litt for «sent». Dette ekskluderer også foresatte som ikke kan delta på Statped-kurs eller som ikke får kjennskap til Statped.

«Forskning og erfaringer fra andre foresatte utgjorde valget om tegnspråk.»

Respondent i spørreundersøkelse til foresatte

En annen informant trekker frem at de som foresatte hadde behov for å få informasjon om hva foresatte og barn har krav på, men også om hvordan foresatte kan sikre å få tilgang på dette. Dette inkluderer blant annet informasjon om at det finnes egne barnehager og skoler for hørselshemmede og døve, hvor det i stor grad kan tilrettelegges for barna. Dette har i intervjuer blitt påpekt at ikke alle foresatte får kjennskap til disse tilbudene, eller at informasjon kommer (lenge) etter start i barnehage/skole. En annen foresatt understreker at ting foresatte har krav på, men som gjerne koster kommunen ekstra, er viktig å informere foresatte om. Dette kan for eksempel være bruk av drosje for at barnet skal kunne gå på en tilrettelagt skole, dersom nærskolen ikke er det.

5. Avgjørende faktorer for foresattes valg av språkopplæring

Vår kartlegging viser at motivasjonen for og årsaker til språkvalg ofte er komplekse, og det virker ikke å være en entydig faktor som avgjør hvilket språkvalg foresatte gjør. Manglende tilgang til et tegnspråkmiljø eller manglende/dårlig kvalitet på eksisterende tegnspråktilbud virker imidlertid å være avgjørende for flere som velger bort opplæring i tegnspråk.

Kjennskap til rettigheter og eksisterende tilbud til foreldre og barn fremstår også som viktige faktorer.

5.1 Hva som til slutt blir avgjørende for om valg av språk og språkopplæring varierer

Hva som til slutt blir avgjørende for om valg av språk og språkopplæring varierer på tvers av informantene. For de foresatte som oppgir å ikke ha valgt tegnspråk for barnet (Figur 5-1) er manglende tilgang til et tegnspråkmiljø eller manglende/dårlig kvalitet på eksisterende tegnspråktilbud de viktigste forholdene for valg av språkopplæring. Dette underbygges også i intervjuer. En foresatt forteller blant annet at hovedgrunnen til at de har valgt bort tegnspråkopplæring, er fordi de opplever at det er svært få andre barn i nærmiljøet som kan snakke tegnspråk. Når ingen andre kan det, hjelper det lite at barnet skal lære det selv.

En annen foresatt forteller at de ikke har valgt å benytte seg av opplæring etter § 2-6 fordi nærskolen

oppgå at barnet ikke kunne få dette på nærskole. Opplæring etter § 2-6 ville kreve at barnet heller måtte begynne på en skole med et spesielt tilrettelagt tilbud som også lå i nærheten. Informanten forteller videre at det var viktig for foresatte at barnet skulle få gå på «vanlig skole» og bli kjent med sitt nærmiljø. De foresatte har derfor valgt at barnet skal gå på nærskole, hvor det får et tilrettelagt tilbud knyttet til hørselstapet, men ikke opplæring i tegnspråk. Barnet hospiterer imidlertid to uker i semesteret på skolen med et tilrettelagt tilbud, og de foresatte opplever denne løsningen som god.

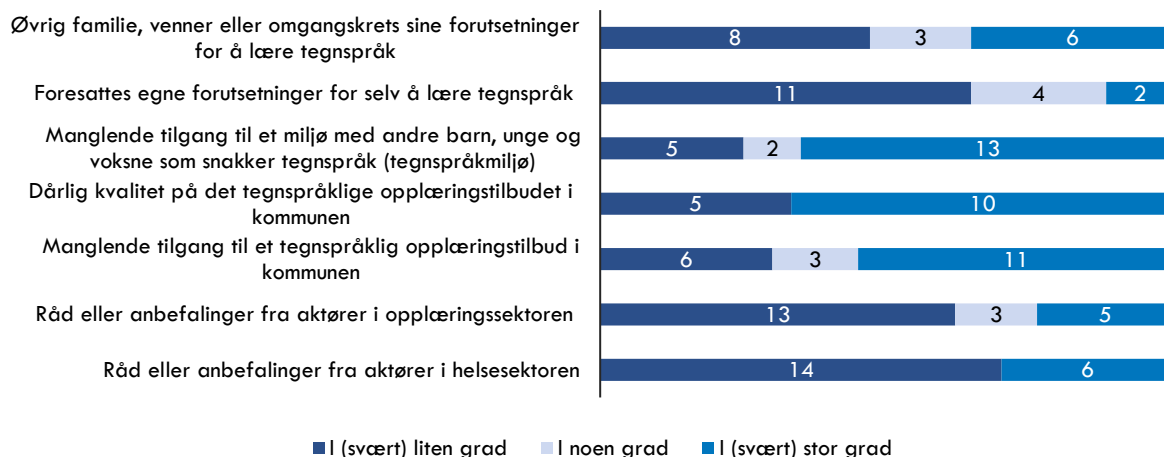
Et annet sentralt aspekt, som blir avgjørende for språkvalg, virker også å være grad av hørselstap. I fritekstsvar er det flere respondenter som oppgir at tegnspråk ikke har vært aktuelt og/eller aldri er blitt vurdert fordi barnets hørselstap er å regne som mildt eller moderat.

«Tegnspråk har aldri vært aktuelt, da hun hører på et øre og har lært å prate normalt. Vi bruker kun noen utvalgte tegn på avstand, eller signaler»

Respondenter i spørreundersøkelse til foresatte

Faktorer som virker å være mindre avgjørende for flere foresatte, er øvrig familie, venner eller omgangskrets, egne forutsetninger for å selv lære tegnspråk, i tillegg til råd eller anbefalinger fra støtteapparatet (se Figur 5-1).

Figur 5-1: Faktorer foresatte, som ikke har valgt at barnet skal få opplæring i tegnspråk, oppgir som avgjørende for valget

Kilde: Spørreundersøkelse til foresatte, gjennomført av Oslo Economics. N=35

Merknad: Respondenter som har svart annet (4 respondenter) er utelatt fra figuren. Svaralternativene «I liten grad» og «I svært liten grad» har blitt slått sammen i fremstillingen. Det samme gjelder svaralternativene «I stor grad» og «I svært stor grad».

Det er i intervjuer trukket frem at tanken på at barnet skal lære et nytt språk, som foresatte ikke behersker, kan føles fremmed og skremmende. Spesielt fordi det å få vite at barnet har et hørselstap alene oppleves som en stor omveltning i livet, med mange valg som må tas innen et felt hvor foresatte ikke nødvendigvis opplever å ha nok kunnskap eller informasjon.

«Valget baserte seg på at Statped mente det beste for barnets språkutvikling var å ikke bruke tegnspråk som støtte.»

Respondenter i spørreundersøkelse til foresatte

En informant fra støtteapparatet forteller at vedkommende opplever at det er flere foresatte som «går noen runder med seg selv» før de bestemmer seg for at barnet skal lære seg tegnspråk. Informanten knytter dette til at det kan ta tid for foresatte å akseptere og anerkjenne at de har fått «et annerledes barn», samt at mange opplever at de, ved å velge tegnspråk, bidrar til at barnet blir «ytterligere annerledes».

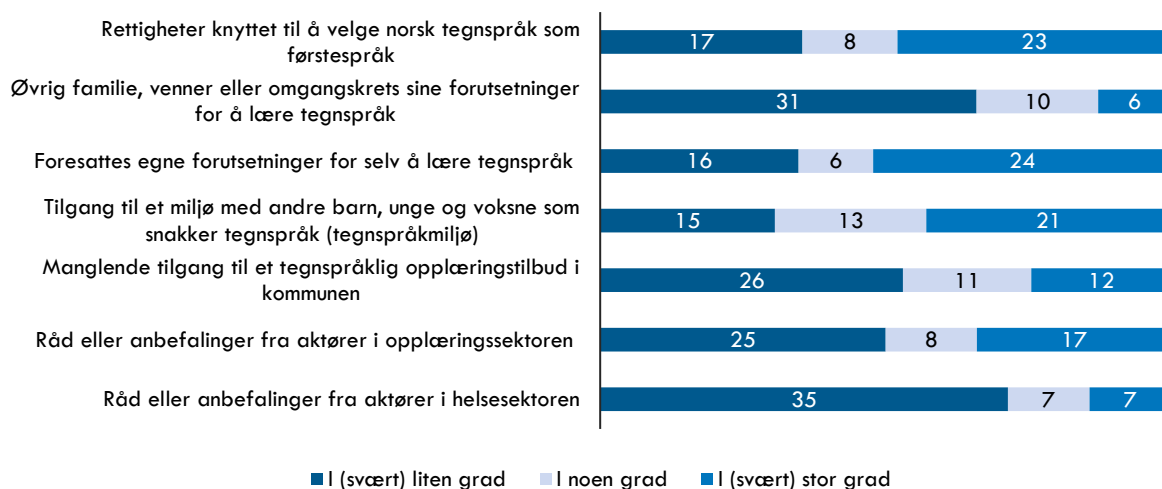
Valget som gjøres på vegne av barnet påvirker ikke bare barnet, men også familien rundt, som trenger å lære et nytt språk for å kunne kommunisere med barnet. Selv om Statped har mange kurs, som de aller fleste foresatte trekker frem som noe utelukkende positivt, har det også blitt trukket frem av flere at disse kursene er omfattende og krever mye tid og ressurser. Enkelte må kanskje reise bort i flere dager

sammenhengende for å delta på kurs, noe som kan være vanskelig å kombinere med jobb, andre barn og andre oppgaver i en hektisk hverdag.

En informant forteller i intervju at foresatte ikke har klart å se for seg hvordan de skal kunne klare å lære seg språket, når begge jobber fulltid og også skal følge opp andre barn. Den samme informanten forteller at de har fått innvilget et omfattende tegnspråkkurs, noe de opplever som bra. Det stilles imidlertid spørsmål knyttet til at foresatte ikke får noen hjelp eller bistand med hvordan de faktisk skal klare å gjennomføre kurset. Fra spørreundersøkelsen virker foresattes egne forutsetninger for selv å kunne lære seg tegnspråk likevel å ha mindre innvirkning på valg av språkopplæring.

For foresatte som har valgt tegnspråk for barnet, fremstår tilgang på et tegnspråkmiljø, egne forutsetninger for selv å lære tegnspråk og rettigheter knyttet til å velge norsk tegnspråk som førstespråk, å være særlige viktige faktorer for valg av språkopplæring (Figur 5-2). Videre er det også flere som oppgir at de vektla råd eller anbefalinger fra opplæringssektoren. Råd eller anbefalinger fra helsesektoren virker imidlertid i noe mindre grad å ha vært avgjørende. Det er også mange som oppgir at manglende tilgang til et tegnspråklig opplæringsstilbud i kommunen i svært liten eller liten grad var avgjørende for valg av språkopplæring. Dette kan indikere at det for disse foresatte er et eksisterende tilbud i kommunen, eller omkringliggende kommuner, som barnet kan benytte seg av.

Figur 5-2: Faktorer foresatte, som har valgt at barnet skal få opplæring i tegnspråk, oppgir som avgjørende for valget

Kilde: Spørreundersøkelse til foresatte, gjennomført av Oslo Economics. N=53.

Merknad: Respondenter som har svart annet (17 respondenter) er utelatt fra figuren. Svaralternativene «I liten grad» og «I svært liten grad» har blitt slått sammen i fremstillingen. Det samme gjelder svaralternativene «I stor grad» og «I svært stor grad».

I intervju har det også vært foresatte som har oppgitt at de har valgt tegnspråk grunnet usikkerhet knyttet til hvor bra CI ville fungere for barnet, og hvor foresatte har fokusert på å gi barnet valgmuligheten senere.

«Vi valgte flerspråklig tilnærming fordi vi ønsker at barnet vårt skal ha alle muligheter til å kunne kommunisere, uavhengig av om det er med døve eller hørende. Råd og veiledning fra profesjonelle tok vi med oss, men det var ikke avgjørende for oss.»

Respondent i spørreundersøkelse til foresatte

En foresatt oppgir i intervju at foresatte baserte sitt valg på at de ville sørge for at barnet «fikk mest mulig», og derfor valgte opplæring etter § 2.6. Dette gjorde de med utgangspunkt i at barnet skal få mest mulig tilgang på oppfølging, tilpasning og tegnspråk-opplæring som mulig. Informanten var av den oppfatning at det var bedre at barnet selv kunne justere med mer eller mindre talespråk/tegnspråk senere.

Barnet har CI, men den fungerer så dårlig at tegnspråk må brukes.»

Respondent i spørreundersøkelse til foresatte

Anbefalinger fra aktører i opplæringssektoren, særlig fra Statped, virker også å ha vært viktig for flere foresatte:

«Oppfølging fra Statped med kurs gjorde det lettere å velge flerspråklig tilnærming.»

Respondent i spørreundersøkelse til foresatte

Det er også enkelte som i fritekstsvaret oppgir at de tok valget etter å ha lest seg opp på språkforskning og forskning knyttet til språkets betydning for barns utvikling.

5.2 Råd og veiledning, særlig knyttet til utredning, operasjon, tilpasning av cochleaimplantat (CI), kan for noen påvirke eller utsette språkvalg

Samtalene vi har gjennomført med ulike deler av støtteapparatet, har avdekket få fordommer mot tegnspråk. Samtidig er det informanter fra støtteapparatet som oppgir at de fortsatt møter foresatte som forteller at de har blitt frarådet å velge tegn-

språk eller som er bekymret for at opplæring i tegnspråk vil kunne hemme barnets talespråklige utvikling – ofte i etterkant av at barnet har vært til utredning og oppfølging på Rikshospitalet. Som nevnt i 4.1.1 er det flere foresatte som, i både i fritekstsvar i spørreundersøkelsen og intervjuene, har trukket frem hvordan de opplever at CI-enheten ved Rikshospitalet snakker lite om tegnspråk eller kan komme med signaler som kan tolkes som at tegnspråk frarådes parallelt med taletrening.

En aktør fra støtteapparatet forteller at de ofte veileder foresatte, for eksempel etter å ha vært på strakssamtale, som er oppsatt på at de ønsker at barnet skal lære seg tegnspråk. Mange av disse barna får parallelt tilbud om CI og er derfor også på Rikshospitalet for utredning. Aktøren forteller at de ofte opplever at foresatte er mer usikre på språktilnærming og tegnspråk i etterkant av utredning ved Rikshospitalet. Foresatte har da fått informasjon om hva CI kan gi, samt hva som er hensikten med operasjon og habilitering i etterkant av operasjon. Konsekvensen er sjelden at foresatte ønsker å velge bort visuell støtte helt og holdent, men at de gjerne heller ønsker at barnet skal lære seg tegn støtte (tegn-til-tale). En annen informant oppgir at vedkommende ofte opplever at foresatte til barn som har fått operert inn CI ofte ønsker å avvente tegnspråk-opplæring til de vet mer om barnets talespråklige utvikling. Dette fører ofte til at tegnspråk først blir aktuelt når barnet blir eldre og det eventuelt avdekkes at barnet ikke har tilstrekkelig tilgang til talespråk. En tredje informant oppgir at de har et inntrykk av at mange foresatte har en forståelse av at de først må fokusere på tale og lyttetrening og at tegnspråk ikke nødvendigvis er aktuelt før det viser seg at dette ikke er tilstrekkelig for barnet.

En foresatt forteller i intervju at de ikke har valgt tegnspråk-opplæring i barnehagen fordi de enn så lenge tror at CI «gir barnet nok». Den foresatte forteller at det oppleves som vanskelig å satse på tegnspråk og med dette «kutte stemmen» til barnet, når barnet tross alt kan snakke. Den samme informanten oppgir imidlertid også at vedkommende kjenner til at det følger en del rettigheter med det å velge tegnspråk-opplæring, særlig når barnet begynner på skolen. Informanten utelukker derfor ikke at foresatte vil «snu retning» og satse på tegnspråk som førstespråk senere.

Samtlige informanter fra ulike deler av støtteapparatet understreker at det er vanskelig å vite om det faktisk er slik at Rikshospitalet fraråder tegnspråk, eller om dette heller er foresattes tolkning av

informasjonen som gis av de ansatte. En informant, som selv har vært med foresatte på timer ved Rikshospitalet, forteller at det gjerne er mye fokus på «(tale, tale, tale)» når foresatte er på Rikshospitalet. Selv om Rikshospitalet aldri fraråder tegnspråk, har informanten et inntrykk av at foresatte kan tolke informasjonen som gis som at fokus på talespråklig utvikling er viktigere enn fokus på tegnspråk. Den samme informanten bemerker også at foresatte ofte er i det som kan defineres som en sorgprosess i etterkant av at hørselstapet har blitt oppdaget, og at det derfor er svært varierende hvor mye informasjon de klarer å ta til seg. Foresatte kan derfor ha behov for å få informasjon, for eksempel om tegnspråk, gjentatte ganger fra flere ulike aktører. Hvis det er slik at informasjon om tegnspråk primært gis på en strakssamtale, tett på at hørselstapet avdekkes, mens det er et større fokus på talespråklig utvikling under oppfølging på Rikshospitalet, kan dette ha konsekvenser for foresattes oppfatning og innstilling til språkvalg.

En annen representant for støtteapparatet forteller at vedkommende ikke har inntrykk av at foresatte som har vært til utredning og oppfølging hos Rikshospitalet har fått konkrete råd om at de ikke burde velge tegnspråk, men snarere at det er svært lite snakk om temaet. Informanten, som får tilgang til notater fra møtene foresatte har med Rikshospitalet, har inntrykk er at det hovedsakelig er snakk om lytte- og talestimulering, selv for barn som informanten tenker at det er tydelig at vil ha behov for å lære både tegn- og talespråk.

Det er viktig å påpeke at oppgavene til CI-enheten ved Rikshospitalet hovedsakelig er utredning, operasjon, tilpasning (lydpåsetting) og oppfølging av CI. På enhetens egen hjemmeside heter det at «formålet med behandlingstjenesten er å gi barn med sterkt nedsatt hørsel mulighet for å høre og utvikle talespråk» (OUS, 2022). I *Nasjonal faglig retningslinje for utredning og oppfølging av hørsel hos små barn (0–3 år)*⁸, som er utarbeidet av Helsedirektoratet, heter det at «barn med alvorlige bilaterale hørselstap som viser lite eller ingen talespråkutvikling med høreapparater, skal henvises til Oslo universitetssykehus, Rikshospitalet til vurdering for cochleaimplantat (CI) så snart som mulig». Anbefalingen begrunnes blant annet med at tidlig stimulering med lyd er viktig for at barn skal forstå og utvikle tale, samt at manglende lydstimulering og sen cochleaimplantasjon øker risikoen for at barna ikke vil ha aldersadekvat talespråkutvikling. At de ansatte på Rikshospitalet primært veileder, informerer og gir råd til foresatte vedrørende barnets utnyttelse av CI og talespråklige

⁸ <https://www.helsedirektoratet.no/retningslinjer/horsel-hos-sma-barn-0-3-ar/behandling-og-oppfolging-av-barn-med-horselstap-i-alderen-03-ar/#barn-med-alvorlige-horselstap>

og-ikke-tilstrekkelig-effekt-av-horeapparat-bor-henvises-til-vurdering-for-cochleaimp

utvikling fremstår derfor som naturlig, gitt Rikshospitalets rolle. Dette understrekes også av flere informanter. En informant påpeker blant annet at vedkommende har et inntrykk av at veiledningen fra Rikshospitalet var «verre før», men at det har blitt bedre de senere årene. Vedkommende uttrykker også å ha forståelse for den veiledningen Rikshospitalet gir. I og med at CI er et dyrt hjelpemiddel, som også innebærer en omfattende operasjon for barnet, er det rimelig at Rikshospitalet ønsker å hjelpe barnet og foresatte slik at dette fungerer best mulig. En annen informant påpeker også at en CI-operasjon for noen foresatte kan fremstå som «en lovnad» om at barnet skal kunne bli hørende, og at mange foresatte legger mye håp i dette. Dette har ikke nødvendigvis noen sammenheng med hvilke råd eller informasjon som gis på Rikshospitalet, men snarere med hvordan foresatte tolker det at barnet i det hele tatt henvises til operasjon.

Gitt informasjonen vi har innhentet gjennom dette oppdraget, fremstår det som at Rikshospitalet oppfylder sin rolle, som definert i de nasjonale faglige retningslinjene. Det kan imidlertid være relevant å vurdere om det er behov for tydeligere kommunikasjon og informasjon om tegnspråk også fra de ansatte på Rikshospitalet, så vel som andre sentrale aktører i helsetjenesten.

5.3 Ikke alle blir informert om, og satt i kontakt med, relevante deler av støtteapparatet

Både Statped, barnehager og skoler med et spesielt tilrettelagt tilbud er avhengige av at foresatte får tilgang til informasjon om hva de ulike aktørene kan tilby. Som tidligere nevnt er det i *Nasjonal faglig retningslinje for utredning og oppfølging av hørsel hos små barn (0–3 år)* anbefalt at Hørsentralene skal tilmelde alle barn med hørselstap til kommunen og, etter avtale med foresatte, kopi til Statped (eller tilsvarende lokale tilbud). Dette sikrer at mange foresatte kommer i kontakt med Statpeds strakstilbud.

Våre intervjuer indikerer imidlertid at ikke alle foresatte får kjennskap til disse tilbudene, samt at dette kan henge sammen med at hørselstapet blir oppdaget i senere alder, for eksempel etter at barnet har begynt på skolen. En foresatt forteller i intervju at det tok lang tid før barnets hørseltap ble oppdaget. Av samme årsak begynte ikke barnet på skole med et spesielt tilrettelagt tilbud før barnet skulle begynne på videregående. Den samme foresatte forteller i intervju at vedkommende aldri har hørt om eller blitt satt i kontakt med Statped, hverken fra PP-tjenesten eller fra Hørsentralen.

En annen respondent oppgir i fritekstsvar at foresatte først via venner og familie fikk vi tilgang på informasjon om tegnspråk og språkopplæring, og at de på denne måten innså tegnspråkopplæring var viktig for at barnet. Videre fikk familien, via en tilfeldig samtale med en bekjent som også hadde et barn, informasjon om at fylket har en hørselskontakt.

«Vi leste tilfeldigvis om Statped og tegnspråk i en blogg på internett. Vi tok kontakt med øre/nese/hals-lege og PP-tjenesten i kommunen, og spurte om de kunne henvise barnet til Statped.»

Respondent i spørreundersøkelse til foresatte

Vårt inntrykk fra intervjuer med Statped er at det kan oppleves som både varierende og tilfeldig om foresatte får informasjon om tjenestene Statped tilbyr. Enkelte foresatte kan bli godt veiledet, for eksempel fra ansatte på Rikshospitalet eller hørsentralene, eller også fra skoler og PP-tjenesten. Andre får liten informasjon. Statped oppgir at de, siden de ikke selv kan reklamere for eget tilbud, er prisgitt at andre tjenester er flinke til å informere om hvilke tjenester foresatte kan få hos dem.

«Ettersom vi fikk lite info fra både sykehus og kommune etter at vi fikk hørselstapet bekreftet og vi foresatte ikke har noen tidligere erfaring med hørselstap og hvilke behov hørselshemmede har, så ringte jeg selv til Statped som anbefalte å bruke tegn-til-tale.»

Respondent i spørreundersøkelse til foresatte

En foresatt har opplevd at støtteapparatet i mindre kommuner kanskje vegrer seg for å gi råd og veiledning om hva foresatte og barnet har krav på og kan få av tilrettelegging. Informantens inntrykk er at tjenesten i mange tilfeller er redd for å «gi feil råd» og/eller at kommunen ikke skal klare å innfri dette senere, for eksempel som følge av trang kommuneøkonomi. I de tilfellene hvor foresatte får informasjon om tilbud, kan det i realiteten, av samme årsak, vise seg at tilbudet ikke er tilgjengelig der de bor i dag. Den samme informanten oppgir at vedkommende kjenner flere foresatte som av disse grunnene har valgt bort tegnspråk.

Flere av de barnehagene og skolene med et spesielt tilrettelagt tilbud forteller at de opplever å bli kontaktet av foresatte som ikke tidligere har blitt satt i kontakt med relevante aktører og derfor heller ikke har fått informasjon og veiledning om tegnspråk. En informant forteller at de gjerne får barn til barnehagen som kan være 3, 4 eller 5 år, og hvor barnehagen ser at det ville ha vært hensiktsmessig å starte med tegnspråkopplæring tidligere. Barnehagen spiller i disse tilfellene en viktig rolle når det gjelder å sette foresatte i kontakt med Statped og andre relevante aktører. Barnehagen oppgir at de har et inntrykk av at ulike aktører i støtteapparatet ikke kjenner godt nok til hverandre, og at dette kan føre til at foresatte får ulik informasjon, i tillegg til at informasjonen kommer på ulike tidspunkt.

En skole med et spesielt tilrettelagt tilbud forteller at de opplever at det er mange barn som begynner hos dem først når de skal begynne på ungdomsskolen. Før dette har de gjerne gått på nærskole og fått undervisning med mikrofon. Den samme skolen påpeker at de har inntrykk av at det er svært varierende kunnskap ute i kommunene, for eksempel i PP-tjenesten, knyttet til hvilket tilbud som finnes for barn med hørselnedsettelse.

En annen skole uttrykker frustrasjon knyttet til at skolen ikke selv har noen mulighet til å komme i kontakt med foresatte som har barn i målgruppen. Skolen er i stor grad prisgitt at andre aktører informerer om skolens tilbud, slik at foresatte selv tar kontakt. Skolens opplevelse er at det finnes mange barn i fylket som med fordel kunne gått på skolen, men som av ukjent årsak ikke gjør det – kanskje fordi foresatte aldri har blitt informert om at tilbudet finnes. Unntaket er Vetland skole i Oslo, som på grunn av sin utadrettede tjeneste besitter informasjon om alle barn i målgruppen. Skolen gjennomfører hvert år et informasjonsmøte med alle foresatte som har barn i førskolealder. På møtet, som holdes i Vetlands egne lokaler, informeres foresatte om hva det vil si å søke barnet inn på Vetland og hva det vil si å søke barnet inn på nærskole. Dette inkluderer blant annet informasjon om forskjellen mellom å velge opplæring etter § 2-6 og ikke. Skolen forteller i intervju at det alltid er godt oppmøte på disse møtene. Skolen oppgir videre at de sjeldent opplever at barn med ensidig hørselstap eller «lite» hørselstap begynner på skolen, men at de fleste foresatte som har barn med CI velger å sende barna på Vetland.

«Tilrettelagt skole og barnehage sliter med rekruttering på grunn av mangelfull informasjon og tilbud om opplæring i hjemmeskolen. Miljøet, sosialt og faglig, er derfor skjørt og begrenset. Jeg treffer ofte fortvilede foresatte som får info om tilbud først etter flere år i offentlig skole, dette er enormt frustrerende.»

Respondent i spørreundersøkelse til foresatte

Proba beskriver i sin rapport at enkelte av informantene de har snakket, av ulike årsaker, har opplevd saker der PP-tjenesten ikke har blitt involvert. En informant forteller for eksempel at i tilfeller der hørselstap avdekkes ved egne øre-nese-hals-klinikker, kan det ta tid før saken kommer videre til PP-tjenesten. Mens høresentralene ved sykehusene i større grad sender sakene videre til PP-tjenesten automatisk, har ikke nødvendigvis disse klinikkene samme rutiner på at det skal skje automatisk. I andre tilfeller kan det være foresatte selv eller barnehage som ikke har tatt kontakt med PP-tjenesten. Dette kan blant annet være fordi barna har hatt mindre alvorlige hørselstap eller fått høretekniske hjelpemidler, og at foresatte og/eller barnehage ikke har tenkt at det er behov for ytterligere oppfølging eller tilrettelegging.

5.4 Sent avdekket hørselstap kan ha konsekvenser for tegnspråkutvikling

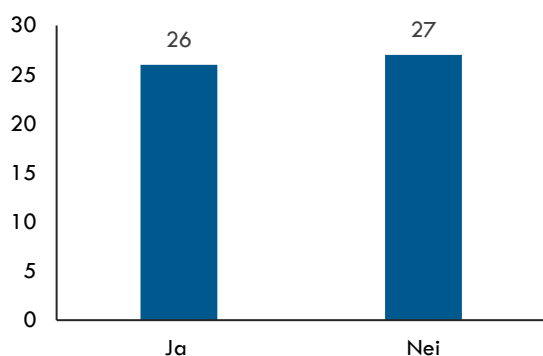
Som en del av vår kartlegging har vi snakket med flere foresatte som forteller at barnets hørselstap har blitt avdekket i senere alder – for enkelte barn så sent som i grunnskolealder. Årsaken til dette virker å variere, men knyttes av flere foresatte sammen med manglende oppfølging i helsetjenesten. Det har ikke vært innenfor dette oppdragets mandat å kartlegge hvordan helsektoren arbeider med å avdekke og følge opp hørselstap. Informasjonsmaterialet er derfor ikke tilstrekkelig til å si noe konkret om hvor vanlig denne problemstillingen er. Som tidligere nevnt er det viktig å prioritere opplæring i tegnspråk i tidlig alder, fordi barns evne til å lære språk er på sitt beste fra alder syv måneder til om lag femårsalderen. Det er derfor verdt å bemerke at dersom barnets hørselstap oppdages sent, vil dette følgelig også kunne ha konsekvenser for barnets tegnspråkutvikling.

6. Det tegnspråklige tilbudet i barnehage og i skole

Opplevelsen av opplæringstilbudet i tegnspråk virker først og fremst å avhenge av om barnet går på en skole med et spesielt tilrettelagt tilbud eller om barnet går på nærskolen. I tillegg oppleves det tegnspråklige miljøet som bedre for barn som går på tilrettelagte skoler og barnehager.

I spørreundersøkelsen gjennomført blant foresatte, svarer om lag halvparten av respondentene som har barn som snakker tegnspråk, at barnet går i en barnehage eller på en skole med et spesielt tilrettelagt tilbud (Figur 6-1).

Figur 6-1: Om barnet går i en barnehage eller på en skole med et spesielt tilrettelagt tilbud (av barn som snakker tegnspråk)

Kilde: Spørreundersøkelse til foresatte, gjennomført av Oslo Economics. N=53.

6.1 Det faglige tilbudet i barnehage og skole

Hvordan opplæringstilbudet i tegnspråk oppleves, virker først og fremst å avhenge av om barnet går på en skole med et spesielt tilrettelagt tilbud eller om barnet går på nærskolen. Mangel på tegnspråklærere, i tillegg til varierende kompetanse, både i PP-tjenesten, barnehage og skole, gjør at foresatte som ikke har valgt å la barnet begynne på en skole med et spesielt tilrettelagt tilbud, opplever at de må kjempe for at barnet skal få den opplæring det har krav på.

En respondent oppgir, i fritekstsvar i spørreundersøkelsen, at opplæringsloven var avgjørende da vedkommende skulle bestemme språkopplæring for barnet. Vedkommende oppgir imidlertid at erfaringen er at barnet i praksis ikke får opplæring etter loven. Årsaken til dette beskrives som sammensatt, men

respondenten trekker blant annet frem dårlige tegnspråkferdigheter og -kunnskap i barnehagen og skolen.

En annen informant forteller at vedkommende opplever at forståelsen rundt hva et hørselstap innebærer, ikke er god nok i skolen. Et eksempel som trekkes frem er da barnet skulle på svømming med skolen. Skolen mente at det ikke ville være behov for å benytte en tegnspråktolk i disse timene, i og med at svømming er et fysisk fag. Foresatte måtte bruke mye tid på å få skolen til å forstå at siden barnet måtte ta ut CI i vannet hadde hen ingen lyd, og det ville være svært ubehagelig for henne å ikke høre noen beskjeder eller forstå hva som skjedde.

Statped bistår ofte foresatte som opplever at de trenger hjelp og bistand til å få skolene til å forstå at barnet trenger tegnspråkopplæring i skolen samt hva som bør være innholdet i et slikt tilbud. En informant oppgir at de har inntrykk av at det er mange foresatte som må kjempe for å sikre at barnet får den opplæringen det har krav på. Dette kan både være fordi det kan være kostbart å gjennomføre nødvendige oppgraderinger i klasserommet og på skolen, men også fordi mange skoler ikke har kunnskap om hvordan de pedagogisk skal legge opp undervisningen, for eksempel at ansatte må bruke mikrofon i timene. Videre påpekes det også av en annen informant at skoler og lærere kan ha behov for en tydeliggjøring av hva tegnspråk er og hva det vil si at et barn får undervisning i og på tegnspråk. Informanten påpeker at det er mye god vilje ute i kommunene, men at det er mange barnehager og skoler som ikke har tilstrekkelig kunnskap om hva det vil si ha å få undervisning i og på tegnspråk. Det samme poenget trekkes også frem av en tredje informant, som stiller spørsmål ved hvorfor det ikke finnes noen føringer for hva tegnspråkundervisningen skal inneholde, samt at det heller ikke finnes noen gode kartleggingsverktøy for å følge opp elevenes progresjon i norsk tegnspråk (slik som det for eksempel finnes for norsk skriftspråk og talespråk).

Mangel på tegnspråklærere pekes også på som en stor utfordring, særlig i mindre kommuner. Flere aktører uttrykker frustrasjon knyttet til at tegnspråk ikke lenger tilbys som en videreutdanning som kan gjennomføres ved siden av jobb. Dette gjør det utfordrende for kommuner å tilby et tilstrekkelig tilbud til barn som velger å gå på nærskole. En informant forteller at vedkommende vet om flere skoler som har hatt stillingsutlysninger liggende ute i flere år, uten å få relevante søkere. Mangel på tegnspråklærere gjør at enkelte skoler ser seg nødt til å benytte tolk i

opplæringen, noe som svekker det faglige og pedagogiske tilbudet.

«Barnet gikk 1.-5. klasse på nærscole, men der fikk vi aldri til noe undervisning på tegnspråk eller bruk av tegn i undervisning. Prøvde med veiledning fra Statped og utlysning av stilling som tegnspråklærer, men uten hell. Pga. altfor stor klasse, og undervisning på tale ikke fungerte godt nok, ble barnet flyttet til nabokommune som har 2-6 tilbud.»

Respondent i spørreundersøkelse til foresatte

Mangel på kvalifiserte lærere gjør at tilbudet blir svært sårbart. En foresatt forteller i intervju at barnehagen som barnet gikk på hadde en pedagog som kunne litt tegnspråk. Da barnet skulle over i skolen ønsket skolen å ansette en tegnspråklærer, men på grunn av manglende søkere ble det ikke ansatt noen. Skolen valgte derfor å sende en ansatt på etterutdanning. I perioden etter at den ansatte kom tilbake opplevdes det tegnspråklige tilbudet relativt godt. Da barnet gikk i tredje klasse flyttet imidlertid læreren, og det tok ett år før skolen fikk ansatt to nye lærere som kunne tegnspråk.

For å kunne undervise i tegnspråk på barnetrinnet kreves ifølge forskrift til opplæringsloven § 14-2 tredje ledd at læreren har minst 30 studiepoeng som er relevante for faget. For ungdomsskolen kreves minst 60 studiepoeng. Det pekes imidlertid på, av en annen informant, at dette ikke nødvendigvis er tilstrekkelig. Den faglige og pedagogiske forskjellen mellom nærskoler og skoler med et spesielt tilrettelagt tilbud, der lærerne har undervist i og på tegnspråk i flere år, kan derfor ofte være stor.

Som et resultat av manglende kompetanse og tilgang på tegnspråklærere kan konsekvensen være at elever som har krav på opplæring etter § 2-6, i realiteten ikke får opplæring i tegnspråk. En aktør forteller at de opplever at mange foresatte ønsker undervisning på nærscole, som medfører at tegnspråkopplæringen blir en del av barnets spesialundervisning. Informanten forteller videre at vedkommende har inntrykk av at manglende forståelse knyttet til hva som bør være innholdet i et tegnspråkopplæringstilbud, samt mangel på kvalifisert personell, fører til at mange barn i realiteten får opplæring i tegn-til-tale. I ytterste konsekvens kan dette innebære at barnet ikke lærer

seg tegnspråk, til tross for at foresatte har valgt at barnet skal få opplæring etter § 2-6.

«Gikk på tegnspråkkurs via Statped og ble der bedre kjent med tegnspråk. Skolen hadde ingen kompetanse på tegnspråk og trodde det var det samme som tegn-til-tale. Skolen mente tegn-til-tale var bra nok, selv om barnet ikke oppfatter talespråk.»

Respondent i spørreundersøkelse til foresatte

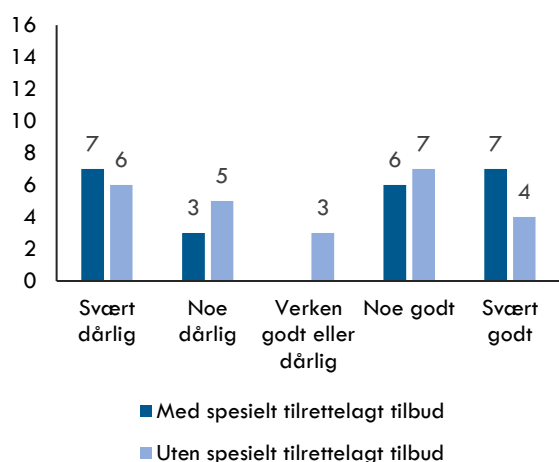
Av foresatte som har valgt at barnet skal begynne i en barnehage eller på en skole med et spesielt tilrettelagt tilbud oppgir de fleste å være fornøyde.

«Skiftet til spesielt tilrettelagt barnehage kort tid etter hørseltap var fastslått. Der var det god informasjon og veiledning.»

Respondent i spørreundersøkelse til foresatte

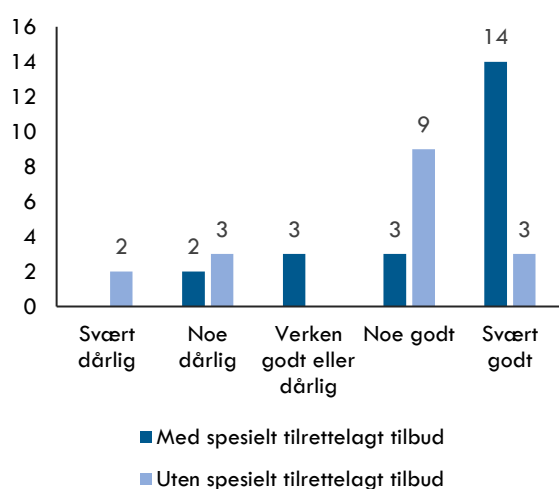
Også resultatene fra spørreundersøkelsen indikerer at foresatte som har valgt å la barnet begynne i en barnehage eller en skole med et spesielt tilrettelagt tilbud opplever at den faglige kvaliteten på undervisningstilbudet er bedre enn foresatte som har valgt å la barnet begynne i nærbarnehage eller på nærscole (Figur 6-2 og Figur 6-3). Forskjellen fremstår særlig å være tydelig mellom nærscole og skoler med et spesielt tilrettelagt tilbud.

Figur 6-2: Foresattes opplevelse av den faglige kvaliteten i barnehagen barnet har gått på, fordelt på foresatte som har valgt barnehage med og uten et spesielt tilrettelagt tilbud

Kilde: Spørreundersøkelse til foresatte, gjennomført av Oslo Economics. N(med tilrettelagt tilbud)=25 og N(uten tilrettelagt tilbud)=27.

Figur 6-3: Foresattes opplevelse av den faglige kvaliteten i skolen barnet har gått på, fordelt på foresatte som har valgt skole med og uten et spesielt tilrettelagt tilbud

Kilde: Spørreundersøkelse til foresatte, gjennomført av Oslo Economics. N(med tilrettelagt tilbud)=25 og N(uten tilrettelagt tilbud)=27.

6.2 Det sosiale tilbudet i barnehage og skole

Utover det faglige, er den største forskjellen mellom opplæring på nærskole og skole med et spesielt tilrettelagt tilbud, tilgangen på et tegnspråklig miljø. Det poengteres i intervjuer at det sosiale miljøet for barn som går på nærskole ofte blir lite, særlig når barnet blir eldre og sosial interaksjon med jevngamle i mindre grad består av lek.

Mens barn som går på en skole med et spesielt tilrettelagt tilbud har tilgang på andre barn som også snakker tegnspråk, har barn som går på nærskolen ofte kun en lærer og en tolk som barnet kan kommunisere med. Behovet for tegnspråk kan gjerne være større i ute i friminutter og i lek, som følge av støy fra andre barn, noe som kan gjøre deltakelse utfordrende. Det trekkes derfor frem at mange barn som går på nærskolen ofte er mye alene i skolehverdagen. En foresatt påpeker at mange barn, særlig i ungdomsårene, «har mer enn nok med seg selv» og at de ikke nødvendigvis reflekterer rundt hva det vil si å ha en hørselshemming og/eller hvordan de kan sikre at de inkluderer alle i sosiale aktiviteter.

«Gutten vår var ensom, fordi det ikke fantes et tegnspråkmiljø. Han hadde ingen å snakke med, kun tegn-til-tale med læreren som hadde vært på tegn-til-tale-kurs.»

Respondent i spørreundersøkelse til foresatte

En informant løfter også frem at barn, som ikke går med andre barn som snakker tegnspråk, ofte kun får praktisert tegnspråk én vei, gjennom å observere lærer eller tolk i klasserommet. I og med at det er få andre på skolen som barnet kan snakke tegnspråk til, blir ofte denne kommunikasjonsveien mindre praktisert.

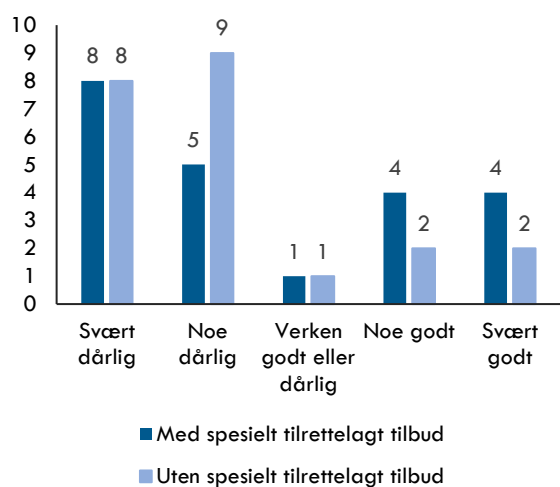
På grunn av mangel på et godt faglig og sosialt miljø på mange nærskoler er det flere familier som har valgt å flytte slik at barnet kan få gå på en skole med et spesielt tilrettelagt tilbud.

«Vi flyttet til en stor kommune med tegnspråklige tilbud slik at barnet skulle få et så rikt språkmiljø som mulig.»

Respondent i spørreundersøkelse til foresatte

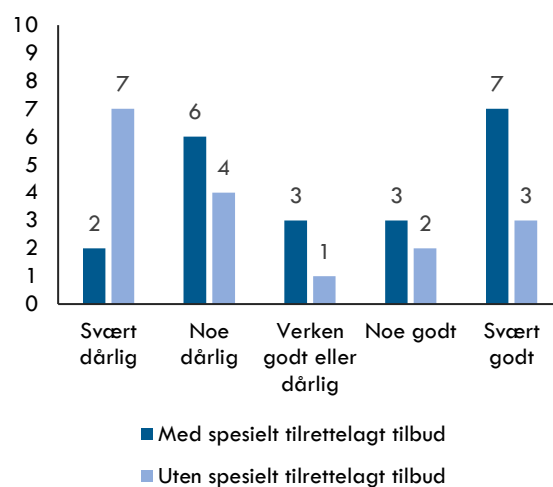
Resultatene fra spørreundersøkelsen indikerer at foresatte som har valgt å la barnet begynne i en barnehage eller en skole med et spesielt tilrettelagt tilbud opplever at tilgangen på et tegnspråklig miljø er bedre enn foresatte som har valgt å la barnet begynne i nærbarnehage eller på nærskole (Figur 6-4 og Figur 6-5). Forskjellen fremstår som særlig gjeldende i skolen. Dette har trolig sammenheng med at sosialt samvær mellom barn baserer seg mindre på lek, til fordel for mer kommunikasjon, jo eldre barna blir.

Figur 6-4: Foresattes opplevelse av det sosiale miljøet i barnehagen barnet har gått på, fordelt på foresatte som har valgt barnehage med og uten et spesielt tilrettelagt tilbud

Kilde: Spørreundersøkelse til foresatte, gjennomført av Oslo Economics. N(med tilrettelagt tilbud)=25 og N(uten tilrettelagt tilbud)=27.

Figur 6-5: Foresattes opplevelse av det sosiale miljøet i skolen barnet har gått på, fordelt på foresatte som har valgt skole med og uten et spesielt tilrettelagt tilbud

Kilde: Spørreundersøkelse til foresatte, gjennomført av Oslo Economics. N(med tilrettelagt tilbud)=25 og N(uten tilrettelagt tilbud)=27.

7. Referanser

- Davis A., B. J. W. I. R. T. F. M. W. S., 1997. A critical review of the role of neonatal hearing screening in the detection of congenital hearing impairment.. *Health Technol Assess.*, pp. 1-176.
- Haualand, H. & mfl., 2020. Når fagfolkmanglende kunnskap om språk hindrer hørselshemmede barns utviklingsmuligheter - et tilsvaer til Skaug. *Norsk tidsskrift for logopedi*, Mars, pp. 30-32.
- HLF, 2020. *Ad-hoc utvalgets rapport*. [Internett]
Available at: <https://www.hlf.no/globalassets/dokumenter/dette-jobber-vi-med/hlf-ad-hocgruppen-heftea4.pdf>
[Funnet 20 mai 2022].
- HLF, 2020. *HLF Foreldre og barn: Ad-hoc utvalgets rapport*, s.l.: s.n.
- HLF, 2021. *Forekomst på hørselsområdet*. [Internett]
Available at: <https://www.hlf.no/globalassets/prosjekter/projektadokumenter/forekomst-pa-horselsområdet-hlf-18.-mars-2021.pdf>
[Funnet 20 mai 2022].
- HLF, 2022. *Foreldre med hørselshemmet barn*. [Internett]
Available at: <https://www.hlf.no/horselsinfo/foreldre-med-horselshemmet-barn/>
[Funnet 21 mars 2022].
- Holtmark H. Borrebæk J., 2009. Kostbare erfaringer for vårt døde barn. *Tidsskriftet for Den norske legeförening*, 26 Mars, pp. 662-3.
- Lovdata, 2021. *Lov om grunnskolen og den vidaregående opplæringa (opplæringslova)*. [Internett]
Available at: https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61/KAPITTEL_2#KAPITTEL_2
[Funnet 22 Mars 2022].
- Lovdata, 2022. *Lov om barnehager (barnehageloven)*. [Internett]
Available at: https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-64/KAPITTEL_7#%C2%A738
- Mayberry, R. I., Lock, E. & Kazmi, H., 2002. Linguistic ability and early language exposure. *Nature*.
- NIH Consens Statement, 1993. *Early identification of hearing impairment in infants and young children*. [Internett]
Available at: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/8401641/>
[Funnet 5 oktober 2022].
- OUS, 2022. *Cochleaimplantat (CI) ved Øre-Øre-nese-hals CI-enhet*. [Internett]
Available at: <https://oslo-universitetssykehus.no/behandlinger/cochleaimplantat-ci?sted=ore-nese-hals-ci-enhet-pa-rikshospitalet#hvordan-kan-horselen-bli-med-ci>
[Funnet 22 November 2022].
- OUS, 2022. *Øre-nese-hals CI-enhet*. [Internett]
Available at: <https://oslo-universitetssykehus.no/avdelinger/klinikk-for-hode-hals-og-rekonstruktiv-kirurgi/ore-nese-halsavdelingen/ore-nese-hals-ci-enhet#les-mer-om-ore-nese-hals-ci-enhet>
[Funnet 22 Mars 2022].
- Pritchard, P. & Zahl, S. T., 2013. *Veiene til en god bimodal tospråkighet hos døde og sterkt tunghørte*. 2 red. s.l.:s.n.
- Proba samfunnsanalyse, 2022. *Kartlegging av barns tidlige tilgang til norsk tegnspråk*. [Internett]
Available at: <https://www.sprakradet.no/globalassets/vi-og-vart/rapporter-og-undersokelser/2022/rapport-2022-07-barns-tilgang-til-norsk-tegnspak.pdf>
[Funnet 10 mai 2022].
- Språkrådet, 2021. *Språkstatus Helse 2021*. [Internett]
Available at: https://www.sprakradet.no/globalassets/vi-og-vart/publikasjoner/sprakstatus/enkeltkapitler-2021/sprakstatus_helse_ny.pdf
[Funnet 6 oktober 2022].
- Statped, 2016. *Se mitt språk - tegnspråkoplæring for foreldre*. [Internett]
Available at: <https://www.statped.no/globalassets/publikasjoner/brosjyrer-horsel/se-mitt-sprak-ver-6.pdf>
[Funnet 6. oktober 2022].
- Statped, 2020. *Lovverk knyttet til tegnspråkoplæring*. [Internett]
Available at: <https://www.statped.no/horsel/tegnspak/lovverk-knyttet-til-tegnspakoplaring/#>
[Funnet 6. oktober 2022].
- Statped, 2021. *God start*. [Internett]
Available at: <https://www.statped.no/tjenester/tjenester-i-form-av-kurs/kurs-etter-soknad/kurs-for-foreldre-og-barnelever/god-start/>
[Funnet 6. oktober 2022].

Statped, 2021. *Tegnspråkopplæring etter § 2-6*. [Internett]
Available at:
[https://www.statped.no/horsel/tegnsprak/tegnsprako
pplaring-etter--2-6/](https://www.statped.no/horsel/tegnsprak/tegnsprako
pplaring-etter--2-6/)
[Funnet 22 Mars 2022].

Statped, 2022. *Se mitt språk*. [Internett]
Available at:
[https://www.statped.no/tjenester/tjenester-i-form-av-
kurs/kurs-etter-soknad/kurs-for-foreldre-og-
barnelever/se-mitt-sprak/](https://www.statped.no/tjenester/tjenester-i-form-av-
kurs/kurs-etter-soknad/kurs-for-foreldre-og-
barnelever/se-mitt-sprak/)
[Funnet 6. oktober 2022].

Statped, 2022. *Strakstilbud ved hørselstap*. [Internett]
Available at:
[https://www.statped.no/tjenester/strakstilbud/straksti
lbud-ved-horselstap/](https://www.statped.no/tjenester/strakstilbud/straksti
lbud-ved-horselstap/)
[Funnet 6. oktober 2022].

Tegnspråkutvalget, 2021. *Tegnspråkutvalget nedsatt*. [Internett]
Available at:
[https://nettsteder.regjeringen.no/tegnsprakutvalget/2
021/09/27/tegnsprakutvalg-nedsatt/](https://nettsteder.regjeringen.no/tegnsprakutvalget/2
021/09/27/tegnsprakutvalg-nedsatt/)
[Funnet 22 mars 2022].

Tegnspråkutvalget, u.d. *Mandatet*. [Internett]
Available at:
[https://nettsteder.regjeringen.no/tegnsprakutvalget/
mandat/](https://nettsteder.regjeringen.no/tegnsprakutvalget/
mandat/)
[Funnet 22 Mars 2022].

vilbli, 2022. *Tilbud til døve og tunghørte ved
knutepunktskoler*. [Internett]
Available at: [https://www.vilbli.no/nb/nb/no/tilbud-
til-dove-og-tunghorte-ved-
knutepunktskoler/a/032936](https://www.vilbli.no/nb/nb/no/tilbud-
til-dove-og-tunghorte-ved-
knutepunktskoler/a/032936)
[Funnet 22 Mars 2022].

Wenneberg, S., Spjøtvold, Å., Anne, H. & Tove, Ø. L.,
2011. *Små barn med hørselstap: Informasjon til
foreldre*, s.l.: s.n.

Yoshinaga-Itano, C., 2003. From screening to early
intervention: Discovering predictors to successful
outcomes for children with significant hearing loss.
Journal of Deaf Studies and Deaf Education, pp. 11-30.

oslo**economics**

www.osloeconomics.no

E-post og telefon:
post@osloeconomics.no
+47 21 99 28 00

Besøksadresse:
Klingenberggata 7A
0161 Oslo

Postadresse:
Postboks 1562 Vika
0118 Oslo